

79. Az ügy áttétele.

Az illetékes parancsnoki döntés ötödik lehetősége az lehet, hogy az illetékes parancsnok a maga illetéktelenségének kimondásával az ügyet illetékes helyre átteszi.

A terheltnek ez ellen az illetékes parancsnoki intézkedés ellen sem ad a törvény perorvoslati jogot. Az áttételi intézkedést azonban a törvény megszorítja annyiban, hogy *csak a vádemelés előtt* engedni meg.

Az ügynek illetékességből áttétele akkor következhetik be: 1. ha a terhelt személyes szolgálati állásában (áthelyezés stb. folytán) változás állott be, vagy 2. ha a terhelt egész csapattestét más vegyesdandár kötelékébe helyezték át.

Az illetékességből való áttétel, vagyis az ügynek egyik illetékes parancsnoktól a másikhoz átutalása az ügy elintézését rendszerint zavarja, vagy legalább is késlelteti. Hogy tehát ilyen áttétel minél ritkábban váljék szükségessé, előírja a Kbp. 170. §. 1. bekezdése, hogy: *„Oly tényleges katonai egyéneket, akik ellen a nyomozó eljárás, vagy a közvetlen vádemelés el van rendelve, a bűnvádi eljárás befejeztéig sem áthelyezni, sem elvezényelni nem szabad, ha ez őket az eddigi parancsnok illetékessége alól elvonná. A terheltnek más áthelyezése és elvezénylése, valamint szabadságolása az illetékes parancsnok elhatározásától függ.“*

80. A feljelentés félretétele.

1. A feljelentés félretétele vagy annak kivizsgáltatása nélkül, vagy pedig a kivizsgáltatása után történhetik.

Az első eset akkor következik be, ha már a feljelentésből megállapítható, hogy a feljelentett cselekmény kétségen kívül nem büntetendő vagy nem büntethető, avagy, hogy fegyelmi úton is kielégítően elintézhető. Ilyen esetekben felesleges volna a feljelentést kivizsgálni, ezért azt minden kivizsgálás nélkül félre lehet tenni.

Más esetekben a feljelentés félretételét rendszerint a tényállás tisztázását célzó kivizsgálás előzi meg. Ez lehet vagy egyszerű közigazgatási kivizsgálás, vagy előzetes megállapítás. Az utóbbiakat vagy az ügyész maga eszközli, vagy pedig a gyanúsított előljáró parancsnoksága.

2. *A gyanúsítottat* a feljelentés félretételét elrendelő illetékes parancsnoki rendelkezés ellen *egyik esetben sem illeti perorvoslati jog.* Akkor sem, ha a félretételi rendelkezéssel kapcsolatban fegyelmi úton megfenyítették, mert a félretétel, illetve a fegyelmi fenytés kiszabása által az ügyet többé már nem a Kbp., hanem a Szolg. Szab. I. rész rendelkezései szerint

kell kezelni. Ha a gyanúsított úgy érzi, hogy a fegyelmi fenytés kiszabása által őt igazságtalanság érte, csak a Szolg. Szab. I. rész 77., illetve 15. §-a szerint való panaszhoz van joga.

3. *A sértettet és a magánpanaszost azonban már felfolyamodási jog illeti meg a félretételi rendelkezés ellen.* A felfolyamodást a félretételi rendelkezésről szóló értesítés kézhezvételétől számított 8 napon belül kell bejelenteniök és kifejtetniök. Ha a félretételi rendelkezést nekik nem kézbesítették (elvileg kézbesíteni kell), akkor a félretételi határozat keltétől számított 3 hónap áll rendelkezésükre, hogy felfolyamodhassanak. A felfolyamodás bejelentésének a fegyelmi fenytés kiszabására nincs halasztó hatálya. Vagyis az illetékes parancsnok a gyanúsítottat megfenyítheti tekintet nélkül arra, hogy a félretétel ellen az arra jogosítottak felfolyamodtak-e vagy sem. A gyanúsított tehát hiába érvelne azzal, hogy ne fenytse meg őt az illetékes parancsnok addig, amíg a félretételi rendelkezés jogerőre nem emelkedett. A fenytés által ugyanis őt nem érheti igazságtalanság, mert hátrányosabb helyzetbe akkor sem kerülhet, ha a felfolyamodásnak a legfelsőbb honvédtörvényszék helyt adna is, miután az esetleg mégis meginduló bűnvádi eljárás során a már kiszabott és elszenvedett fegyelmi fenytést a hozandó bírói büntetésbe úgyis be kell tudni.

A sértettel és a magánpanaszossal csak akkor kell közölni a gyanúsítottra kiszabott fegyelmi fenytés tartalmát, ha kifejezetten kéri. A gyanúsított tehát nem emelhet panaszt azért, hogy a rá kiszabott fegyelmi fenytés tartalmát a sértettel és magánpanaszossal közölték, feltéve természetesen, hogy a közlés az utóbb nevezettek kifejezett kívánságára történt. (A Szut. 228. pontjának az a rendelkezése, hogy a feljelentőt az ügy elintézéséről az elintézés módjának közlése nélkül kell értesíteni, az illetékes parancsnoki jogkörben kiszabott fenytésekre — a sértett és a magánpanaszos felfolyamodási joga miatt — nem vonatkozik.)

81. A terhelt perrendi jogai és kötelességei a katonai bűnvádi eljárás egyes szakai alatt.

Mindenekelőtt jöjjünk tisztába azzal, hogy miféle eljárás: szakok különböztethetők meg a katonai bűnvádi eljárásban?

Három nagy eljárási szakra (perszakra) osztható be a katonai bűnvádi eljárás egész menete, és pedig:

Az első perszak a főtárgyalás előtti idő. Ide tartoznak: az előzetes megállapítások, a nyomozó eljárások és a vádemelési rendelkezések;

a második perszak a főtárgyalás szaka. Ide tartozik mindaz, ami a vádemeléstől az elsőbírói ítélet meghozataláig történik;

a harmadik a perorvoslati időszak, amely az első bírói ítélet meghozatalától az ítélet jogerőre emelkedéséig tart.

Az eljárás alatt álló helyzete e három eljárási szak alatt más és más. Ezt fogjuk az alábbiakban egyenként ismertetni.

82. A terhelt helyzete az eljárás megindításától a vádemelésig.

1. Az eljárás megindításától a főtárgyalásig terjedő perszaknak az a rendeltetése, hogy a tényállás tisztáztassék és megállapítást nyerjen, vajjon van-e helye vádemelésnek, vagy nincsen?

Ebben az időszakban az egész eljáráson a nyomozás érdeke uralkodik. *A nyomozás érdekében szemben a terhelt személyes jogai többé-kevésbbé háttérbe szorulnak.* Ez a következőkből tűnik ki: Az eljárás alatt álló gyanúsított (terhelt) akár személyesen, akár választott védője útján

az iratokba csak akkor tekinthet be,

ha a nyomozást vezető ügyész vagy vizsgálóbíró megengedi. Az engedély megadására azonban sem az ügyész, sem a vizsgálóbíró nem kötelezhető. A törvény szerint csak akkor kell megengedni az iratokba betekintést, *„ha az eljárás céljával összeegyeztethető.”*¹ Ez tehát gyakorlatilag azt jelenti, hogy teljesen a nyomozást vezető ügyész vagy vizsgálóbíró belátására és szabad megítélésére van bízva, hogy az iratokba való betekintést megengedi-e vagy sem.

A védelem

elve nem érvényesül még ebben a perszakban teljesen, de a törvény köteletségévé teszi az ügyésznek és a vizsgálóbírónak is, hogy a terhelt javára szolgáló ténykörülményeket is tisztázzák. A törvény ugyan már a vádemelést megelőző eljárásban is megengedi a terheltnek, hogy védőt válasszon, de a védőjével négy szemközt nem beszélhet s az iratokba a védő sem tekinthet be szabadon, hanem szintén csak az ügyész, vagy a vizsgálóbíró engedélyével.²

Ebben a perszakban tehát a terhelt — nem lévén tisztában a vád lényegével és bizonyítékaival — *döntő jellegű és erejű indítványokat sem tehet* arra, hogy a nyomozást vezető ügyész vagy bíró miféle bizonyítékokat, honnan és mi okból

¹ Kbp. 102. §.

² Kbp. 102. §.

szerezzen be. Ez azért van így, hogy az ügyész és a vizsgálóbíró a tényállást minél gyorsabban tisztázhassák.

Hogy az előzetes megállapítások alatt a gyanúsítottat, illetve a nyomozó eljárás alatt a terheltet miként kell kihallgatni, azt a következő, „A vádlott a főtárgyaláson” cím alatt ismertetjük.

A terheltnek ez a helyzete csak addig tart, amíg az ügyész vagy a bíró össze tudott gyűjteni annyi adatot, vagy bizonyítékot, amennyi alapján el lehet dönteni, hogy vádemelésnek van-e helye vagy nincsen. Ha nincs helye, az eljárás megszűnik, ha pedig helye van, akkor az ügyész vádat emel.

2. A vádemelés

úgy történik, hogy az előkészítő eljárás (előzetes megállapítások vagy a nyomozás) eredményéhez képest az ügyész az illetékes parancsnoknak javaslatot tesz, hogy ki, vagy kik ellen és milyen tények miatt emeltessék vád. Ha az illetékes parancsnok a javaslatot elfogadja, kibocsátja a *vádparancsát*. Ebben utasítja az ügyészt, hogy X. ellen bizonyos idő, hely és elkövetési körülmények tekintetében pontosan megjelölt tények miatt emeljen vádat és vádiratát nyújtsa be az illetékes honvédtörvényszékhez.

A tárgyalásvezetőül kijelölt hadbíró köteles a vádiratot és az ügyészi bizonyítékok jegyzékét *a terhelttel elvileg haladéktalanul közölni* és akkor felhívni, hogy a bizonyítékait jelölje meg. Erről a közlésről jegyzőkönyvet kell felvenni. A vádemelést akkor kell megtörténnének tekinteni, ha az ügyész vádiratát a bíró a terhelttel közölte. Ekkor a terheltből *vádlott* lesz.

3. *A vádlott védelme ezentúl már korlátozás nélkül érvényesül.* A védőjével négy szemközt érintkezhetik. Az iratokat ő és a védője is áttanulmányozhatják. Így megismerkedvén a vád minden részletével, határozott

indítványokat

terjeszthetnek elő.

Mire irányulhatnak a vádlottnak és a védőjének az indítványai és hogyan megy végbe az indítványozás?

Az indítványt a honvédtörvényszékhez kell benyújtani, vagy jegyzőkönyvbe vétel végett élőszóval előterjeszteni. Azt lehet benne kérni, hogy azokon kívül, akik a vádiratban fel vannak sorolva, a kitűzendő főtárgyalásra tanukként, vagy szakértőkként még kiket idézzon be a bíróság, vagy hogy a főtárgyalásra azokon a bizonyítékokon kívül, amelyekkel a vádirat foglalkozik, még miféle más bizonyítékokat is szerezzen be.

A választott védő az indítványait mindig írásban terjeszti elő; a vádlott — főként, ha fogva van és ha legénységi egyén — kérheti, hogy az indítványairól vegyenek fel jegyzőkönyvet.

A vádlott a vádemelés utáni negyedik napig terjesztheti elő az indítványát, amiben a főtárgyalásra bizonyítékokat jelent be és azok beszerzését kéri. Ha négy nap alatt nem tudja a bizonyítékait megjelölni, akkor a vádirat ellen már nem nyújthat be indítványt, de ez nem baj, mert a főtárgyaláson is alkalma lesz ilyen tárgyú kérelmeit és indítványait előterjeszteni.

83. A vádlott a főtárgyaláson.

1. A bűnvádi eljárás legfontosabb szaka a

főtárgyalás,

mert az egész bűnügy sorsa ott pecsételődik meg. Az előkészítő eljárás célja csak tájékoztató jellegű. Az ítélőbíróság azt is megnézi ugyan, hogy a vádlott az előkészítő eljárás során miféle védekezést terjesztett elő, de *a lényeg mégis a főtárgyaláson elhangzott vallomásokon van*, mert az ítélőbíróságnak csak azt szabad az ítélethozatalnál figyelembe vennie, ami a főtárgyaláson történt vagy elhangzott.

A Kbp. — mint a modern büntetőeljárási szabályok általában — arra az elvi álláspontra helyezkedett, hogy *a vádlottból (terheltből) kényszerítő eszközökkel vallomást, vagy éppen beismerést nem szabad kicsikarni*. Ez áll a nyomozó eljárásra és a főtárgyalásra is.

Az is szabály, hogy a beismerés önmagában nem menti fel sem a nyomozó ügyészt vagy bírót, sem az ítélőbíróságot a kötelesség alól, hogy további bizonyítékok után nyomozzon, akár megerősítik azok a beismerést, akár ellene szólnak. Ez a két elvi álláspont jelöli meg a medret, amelyben a terhelt (vádlott) védekezése mozoghat.

2. Hogy a terhelt kihallgatását miként kell eszközölni, azt a Kbp. 159—167. §-ai a következőképpen írják elő:

159. §. *A terhelt kihallgatását, amelynél a törvény szerint arra nem hivatott egyének jelen nem lehetnek, illendően és nyugalommal kell foganatosítani. A kihallgatás szóbeli, de a kihallgató közeg megengedheti, hogy bonyolult körülményekre vonatkozóan a terhelt felelet előtt írásbeli feljegyzéseket tekinthessen meg.*

Ha a letartóztatott egyénen bilincs van, azt róla a kihallgatás előtt le kell venni, feltéve, hogy ez veszély nélkül lehetséges.

160. §. *Kihallgatás előtt a terheltet figyelmeztetni kell, hogy a hozzá intézendő kérdésekre határozottan, érthetően és*

az igazsághoz hiven feleljen. Ezután a terheltet első kihallgatásakor személyes viszonyairól kell megkérdezni.

Ha a terhelt válaszában valóságához kétség fér, vagy ha más okból szükségesnek mutatkozik, a terhelt személyes viszonyait puhatolás tárgyává lehet tenni.

Katonai kötelékbe tartozó terhelteknek, személyes viszonyaik megállapítása végett, katonai személyi okmányait is mindig az ügyiratokhoz kell csatolni. Meg kell továbbá tőlük kérdezni, mi úton és módon jutottak a katonai kötelékbe, s a katonaaállományhoz (csendőrséghez) tartozó terheltektől még azt is, vajjon a katonai szolgálati esküt letették-e?

161. §. A személyes viszonyokra vonatkozó kihallgatás után általánosságban meg kell a terhelt előtt jelölni a terhére rótt bűncselekményt és fel kell őt hívni, hogy az ellene felhozottakra összefüggő és kimerítő elbeszélésben nyilatkozzék.

A további kérdéseket minden szükségtelen hosszadalmaság kerülésével az elbeszélés kiegészítésére, a homályos és az ellentmondó részletek felvilágosítására kell irányítani és különösen akként intézni, hogy a terhelt minden ellene fennforgó és az eljárás céljának veszélyeztetése nélkül közölhető gyanúokról tudomást szerezzen és teljes alkalmá legyen azokat elhárítani s magát igazolni. Azokat a gyanúokat, amelyek azért, mert az eljárási cél megghiúsításának veszélye forgott fenn, vele közölhetők nem voltak, a veszély megszűnte után, mindenesetre azonban a nyomozó eljárás befejezése előtt, tudtára kell adni.

Ha a terhelt saját mentségére vagy tettének enyhébb becsapítása végett tényekre vagy bizonyítékokra hivatkozik, hacsak a halogatás célzata nem nyilvánvaló, meg kell állapítani.

162. §. Nem szabad a terhelthez határozatlan, homályos, több értelmű vagy fogásos kérdést intézni s a kérdéseket lehetőleg a tények időrendje szerint és akként kell feltenni, hogy természetes sorrendben és okbeli összefüggésben egymásból folyjanak. Különösen kerülni kell tehát oly kérdést, amely az adandó feleletre útmutatást tartalmaz, vagy amely a terhelt által be nem ismert körülményt már beismertnek vesz.

Oly kérdést, amely a terhelt előtt még majd csak az ő feleleteivel megállapítandó körülményt tárna fel, vagy amely még csak kikutatandó részestársakat névszerint vagy könnyen felismerhető jelekkel jelölne meg, csak akkor szabad a terhelthez intézni, ha a terhelt azokra vonatkozólag másként nyilatkozatra nem bírható. Ezekben az esetekben a kérdést szószerint kell a jegyzőkönyvbe foglalni.

Nem szabad sem ígéretet vagy ámitást, sem fenyegetést vagy más kényszerítő eszközt használni avégből, hogy a terheltet beismerésre vagy más határozott nyilatkozatra bírják.

Nem szabad továbbá a nyomozást beismerésre irányuló törekvésből elnyújtani.

163. §. *Oly tárgyakat, amelyek a bűncselekményre vonatkoznak, vagy a terhelt ellenében bizonyítékul szolgálnak, a terhelt előtt — miután leírásukra felhivatott — felismerés végett fel kell mutatni, vagy pedig ha a felmutatás nem lehetséges, a terheltet kell felismerésük végett hozzájuk vezetni. Ha kétség merül fel, hogy a terheltnek tulajdonított írás csakugyan az ő kezétől ered-e, a terhelt felhívható, hogy néhány szót vagy mondatot írjon, de e célból kényszert nem szabad alkalmazni.*

164. §. *Katonai kötelékben vagy egyébként közszolgálatban álló vagy abból kilépett terheltekhez nem szabad olyan körülményekre nézve kérdést intézni, amelyről a szolgálati vagy hivatalos titok megőrzését illető kötelességük miatt vallomást nem tehetnek, kivéve, ha az illetékes hatóság őket e kötelessége alól, szükség esetében hivatalból tett lépések következtében, felmentette.*

165. §. *Ha a terhelt az ellene fennforgó vád tudtára adása után kijelenti, hogy nem bűnös, de a vádra nézve nem kíván részletesebben nyilatkozni, e tárgyban további kérdések nem intézendők hozzá. Ilyenkor, valamint abban az esetben is, ha egyáltalában nem, vagy bizonyos kérdésekre nem akar felelni, vagy ha siketnek, némának, elmebetegnek vagy tompaelméjűnek tettetni magát és a kihallgatást foganatosító közeg az utóbbi esetekben a tettetésről saját észlelete, tanuvallomások vagy szakértők véleménye alapján meggyőződik, csupán figyelmeztetni kell a terheltet, hogy viselkedése az eljárás folytatását nem akadályozza és hogy ilyképpen ő a védelem eszközeitől foszthatja meg magát.*

166. §. *Ha a terheltnek későbbi vallomása a korábitól eltér, különösen ha előbbi beismerését visszavonja, az eltérés vagy visszavonás okát mindig meg kell tőle kérdezni.*

167. §. *Ha a terhelt vallomása valamely ellene valló tanúnak vagy részestártnak vallomásától lényeges pontokban eltér, ezek az egyének vele a nyomozó eljárás folyamán csak akkor szembesíthetők, ha az ellentmondást nem lehet másképpen tisztába hozni, vagy attól kell tartani, hogy a főtárgyaláson a szembesítés nem lesz lehetséges.*

A terheltnek azt a kívánságát, hogy őt valamely részestárssal vagy tanuval már a nyomozó eljárás alatt szembesítsék, teljesíteni kell, ha nehézség és az eljárásnak késleltetése nélkül lehetséges.

A terhelt hozzátartozói (189. §.), még ha önként tanuskodnak is, csak akkor szembesíthetők vele, ha a terhelt kifejezetten kívánja.

3. Ezek a szabályok tehát pontosan körvonalazzák a terhelt helyzetét és jogait akkor, amikor őt az ügyész vagy a vizsgálóbíró kihallgatja. A főtárgyaláson is ez a vádlott helyzete, vagyis vallomástételre és általában önmaga ellen bizonyíték szolgáltatására ott sem kényszeríthető.

Amíg a terhelteket az előkészítő (nyomozó) eljárás során külön-külön kell kihallgatni, addig a főtárgyaláson a tárgyalásvezető döntésétől függ, hogy a vádlottak kihallgatása egymás jelenlétében, vagy külön-külön történjék-e. Erre vonatkozó kérelmet egyébként a vádlottak is előterjeszthetnek.

Ha a főtárgyaláson a vádlott másként védekezik, mint ahogyan az előzetes megállapítások, vagy a nyomozó eljárás során védekezett, a tárgyalásvezető elébe tárja az előző védekezését és az eltérés oka felől megkérdezi. Ha a vádlott a főtárgyaláson olyan ténykörülményekre tagadja meg a feleletet, amiről a megelőző eljárás során már vallomást tett, a tárgyalásvezető hadbíró a korábbi vallomásáról szóló jegyzőkönyvet felolvastathatja.

Gyakran hallhatjuk főtárgyaláson a vádlott szájából, hogy: *„Erre hajlandó vagyok esküt is tenni!”* Jegyezzük meg, hogy a terhelt és a vádlott a vallomásukra soha esküt nem tesznek, nem is tehetnek. A törvénytől ugyanis nagy következetlenséget jelentene, hogy amíg egyfelől magadja a terheltnek és a vádlottnak a vallomás megtagadási jogot, ugyanakkor esküt követelne tőle arra, hogy „a tiszta igazságot vallotta” és „semmit el nem hallgatott”. Ebből viszont az is folyik, hogy a vádlott (terhelt) ellen hamis tanuzás miatt eljárni nem lehet.¹

A vádlott védekezése csak addig jogosult, amíg az ő ügyére vonatkozik és az ő védelme érdekében szükséges. Ha ezen túlmegy, akkor már külön büntetőjogi felelősséget vállal. *Különösen óvakodjék a vádlott attól, hogy védekezése közben a védekezéshez nem tartozó dolgok miatt mást megrágalmazzon, vagy más ellen hamis vádat emeljen, mert ezért külön eljárást indítanak ellene.*

4. A főtárgyaláson a vádlottnak fontos jogai még a következők:

Joga van az egész bizonyító eljárás alatt jelen lenni. Az összes tanuk mind az ő jelenlétében és füle hallatára tesznek tanuvallomást.² A tárgyalásvezető engedélyével joga van a

¹ Btk. 224. §. 1. p.

² Kivétel a Kbp. 287. §. következő rendelkezése: *„A tárgyalásvezető a vádlottat valamelyik tanu vagy vádlottárs kihallgatása alatt, a vallomástétel szabadságának érdekében kivételesen eltávolíttathatja az ülésteremből. Köteles azonban a vádlottal, mielőtt őt visszatérése után a távolléte alatt tárgyalt kérdés felől kihallgatta, mindazt közölni, ami távollétében történt, nevezetesen az időközben tett vallomásokat is.*

Ha ez a közlés elmaradt, azt a bizonyító eljárás befejezéséig, semmisség terhe alatt pótolni kell.”

tanukhoz közvetlenül is *kérdéseket intézni*, a tanukihallgatás végén pedig az elhangzott tanuvallomásra *észrevételt tehet*.

A bizonyító eljárás befejezése előtt a vádlott *újabb bizonyítékokat jelölhet meg* védelme érdekében, sőt olyan bizonyításfelvételi *indítványt is előterjeszthet*, amit az előző eljárás során esetleg már elutasítottak.

Ha a vádló vádmódosítással, avagy vádkiterjesztéssel él, vagyis, ha a főtárgyalás alatt olyan tettet is vád tárgyává tesz, ami a vádparancsba annak idején nem lett belevéve, avagy ha a vádját eredeti vádiratától eltérve módosítja, akkor a vádlottnak joga van, hogy a védelme előkészítése érdekében a főtárgyalás elnapolását kérje. Erről a jogáról őt a tárgyalásvezető hadbíró felvilágosítani köteles.

Végül igen fontos joga a vádlottnak az, hogy *őt illeti az utolsó szó*. E végső szó jogán mindent elmondhat az ítélő-bíróság előtt, amit a védelme érdekében még szükségesnek és hasznosnak lát.

5. Ha a főtárgyaláson a vádlott ellen bizonyítékok merültek fel, azokkal szemben *a puszta tagadás, vagy az ártatlanság hangoztatása nem elegendő*. Ha a vádlott tagadja a vádbeli cselekmény elkövetését, akkor vegye sorra az elhangzott vagy felmerült bizonyítékokat és fejtse ki, hogy azok őt miért nem terhelhetik. De ha beismeri is a cselekmény elkövetését, akkor is igyekezzék reámutatni azokra a körülményekre, amelyeknek mint beszámítást kizáró, illetve enyhítő okoknak az ítéletben való figyelembevételét kéri. Felszólalásánál *igyekezzék megőrizni a nyugalma és a tárgyilagosságát*, mert ez sokkal kedvezőbb hatást gyakorol a bíróságra és meggyőzőbb is, mint az elfogult, egyoldalú, szenvedélyes kifakadás vagy szónoklat. *Szorosan csak a tárgyra tartozó dolgokról kell beszélni*. Ha nincs mondanivalója, jelentse, hogy az utolsó szó jogával nem kíván élni.

A meghozott ítéletet rendszerint a vádlott előtt hirdetik ki, bár a vádlott távollétében is kihirdethető; ilyenkor a vádlott érdekét a védője képviseli. Az is lehetséges, hogy az ítéletet — ha a vádlott a kihirdetésnél nem lehet jelen — jegyzőkönyvileg közlik vele.

A vádlottat az ítélet ellen megengedett perorvoslatokról fel kell világosítani. Ezt a felvilágosítást a vádlott a tárgyalásvezetőtől kapja meg, tekintet nélkül arra, hogy van-e védője, vagy nincsen.

84. A védő.

1. A terhelt mindjárt az ellene folyamatba tett eljárás kezdetén védőt választhat magának. Ha védőül ügyvédet választ, az csak olyan lehet, aki a

honvédségi védők lajstromába

fel van véve. Azt, hogy egy ügyvédnek honvédségi védői igazolványa van-e, minden honvédtörvényszéknél meg lehet tudni az irodavezetőtől. Ha a terhelt fogva van, azt, hogy a választott védőnek van-e honvédségi védői jogosultsága, az ügyész, illetve a vizsgálóbíró hivatalból köteles megállapítani.

2. Katonai bünvádi eljárás során

védők lehetnek:

1. tényleges, katonaaállományú *tisztek*. (Ha a vádlott más állománycsoporthoz tartozik, az ő állománycsoportjához tartozó tiszt vagy tisztviselő is védheti); 2. tényleges állományú *hadbírák és hadbírójelöltek*; 3. *nyugállományú hadbírák* és 4. olyan *ügyvédek*, akik a honvédségi védők lajstromába fel vannak véve.

3. A védő vagy választott, vagy kirendelt védő lehet.

Védő kirendelését

a honvéd törvényszék eszközli. A honvéd törvényszék mindig jogtudó védőt köteles kirendelni; ettől a szabálytól csak akkor lehet eltekinteni, ha a vádlott maga kéri, hogy katonaaállományú, vagy az ő állománycsoportjához tartozó tisztet, vagy tisztviselőt rendeljenek ki védőül.

A védelem csak a vádemelés utáni időszakban, vagyis *a főtárgyaláson és a legfelsőbb honvéd törvényszék előtti tárgyaláson kötelező*, de itt sem minden esetben. A Kbp. 88. §. 1. bekezdése ugyanis ezt mondja: „*Ha a vád oly büntettről szól, amelyet az alkalmazandó büntetési tétel öt évig terjedhető szabadságvesztésnél súlyosabb büntetéssel sújt, a vádlott számára, ha védőt választani nem akar (89. §.), hivatalból kell a főtárgyaláshoz és a legfelsőbb honvéd törvényszéki tárgyaláshoz védőt kirendelni*“.

Az ezt megelőző időszakban csak akkor kötelező a védelem, ha *a terhelt elmeállapotának megfigyelése válik szükségessé*. Ez esetben hivatalból kell kirendelni jogtudó védőt, mert az a védelem forog fenn, hogy a terhelt nem épelméjű; már pedig akkor az ő érdekeinek védelméről gondoskodni kell.

Tehát szabály az, hogy honvéd törvényszék előtti főtárgyaláson és a legfelsőbb honvéd törvényszék előtti fellebbviteli tárgyaláson gondoskodni kell arról, hogy a vádlott védelmet teljes mérvben érvényesüljön. Ez a gondoskodás kétféle irányban érvényesül: Először akként, hogy a törvény¹ kötelességévé teszi mind az első, — mind a másodfokú bíróságnak, hogy a *vádlottat felvilágosítsák* mindama jogairól, amelyek őt a vé-

¹ Kbp. 90. §.

delme tekintetében megilletik, sőt, hogy bizonyos esetekben részére *védőt rendeljenek ki*. Másodszor úgy gondoskodik a törvény a vádlott védelméről, hogy — mint a Kbp. fent idézett 88. §. 1. bekezdésének szövegéből látjuk — előírja az esetet, *amikor a védelem feltétlenül kötelező*, vagyis amikor védő nélkül nem szabad sem a honvéd, sem a legfelsőbb honvéd törvényszéken tárgyalást tartani.

Ezek szerint tehát a védelem eseteit három csoportba sorolhatjuk: 1. kötelező védelem (Kbp. 88. §. 1. bek.), 2. a bíróság által kirendelt védelem és 3. a vádlott részéről választott védő által ellátott védelem.

4. A bíróság csak

akkor rendel ki a vádlott részére védőt,

ha a vádlott maga ezzel a jogával nem tud, vagy nem akar élni és a védelem a törvény szerint kötelező, továbbá — esetleg a vádlott akarata ellenére is — ha a bíróság szükségesnek látja, vagy ha kiskorú vádlott törvényes képviselője kéri. Ha a vádlott maga kiválasztotta a védőjét, a bíróság csak azt bírálhatja felül, hogy az illető lehet-e egyáltalán védő s ha ügyvéd, a honvédségi védők névjegyzékébe fel van-e véve. Egyébként a bíróság nem avatkozhatik bele a védőválasztásba.

Ha a vádlott által választott védő nem hajlandó a védelmet elvállalni, a bíróság köteles erről a vádlottat értesíteni azal, hogy vagy válasszon más védőt, vagy pedig — kötelező védelem esetén — kérje, hogy a bíróság hivatalból rendeljen ki védőt a számára.

A tiszti-társadalomban uralkodó felfogás szerint *a tiszt* köteles a bajtársa védelmét ellátni.

5. Azt már fentebb láttuk, hogy a fogvalemő terhelt a védőjével csak a vádemelés megtörténte után beszélhet négy szemközt. A nyomozó eljárás során csak az ügyész vagy a vizsgálóbíró felügyelete mellett beszélhetnek. Ha azonban az eljárás alatt álló szabadlábon van, akkor az eljárás egész szakában természetesen szabadon beszélhet a védőjével.

Amíg a polgári bíróság előtti eljárásban a vádlott több védőt is megbízhat azzal, hogy őt védjék, addig a katonai büntető eljárás során a vádlottnak egyszerre, egy időben *csak egy védője lehet*.

6. A Kbp. 99. §-ának 3. bekezdése szerint:

„Tényleges honvéd egyének

csupán az előljáró csapatparancsnokság (hatóság, intézet) beleegyezésével vállalhatnak védelmet, de ez a beleegyezés csakis a szolgálatban való nélkülözhetetlenség miatt tagadható meg.

Ha a honvédbíróság a parancsnokságot stb.-t védő megnevezésére kéri fel, a védőt azok közül a tisztek (hasonló állásúak) közül kell választani, akik a védői tisztségre önként vállalkoztak, vagy akik erre a tisztségre egyéni tulajdonságaiknál fogva különösen alkalmasak. A védő kijelölésénél számolni kell továbbá a vádlottnak a védő személyére vonatkozóan a bíróság által közölt különös kívánságaival, valamint a védőtől netán megkívánt különös tulajdonságokkal is (rendfokozattal, szakismerettel, stb.-vel).

A védő nevét és rendfokozatát haladéktalanul közölni kell a bírósággal.

Az előjáró parancsnokság stb. a védő minden befolyásától tartózkodjék“.

7. Ha a terhelt (vádlott) polgári ügyvédet bíz meg védelmével, azzal a védői

díjazás

tekintetében szabadon állapodhatik meg. Polgári perekben az ügyvéd díjazására bizonyos irányadó árszabály van, a honvéd törvényszékeknél ilyen nincs. Tájékozódás céljából azonban megjegyezhetjük a Kbp. 410. § 3. bekezdésének rendelkezését: *„Ha a terhelt és választott védője közt a teljesített védelem költségeire nézve megegyezés nem jön létre, mind a két félnek jogában áll annál a bíróságnál, amelynél a bűnvádi ügy elsőfokon folyamatban volt, e költségek megállapítását kérni. A költségek megállapítása ellen az erről szóló értesítést követő tizennégy nap alatt mind a két fél felfolyamodással élhet a felsőbb bírósághoz. A legfelsőbb honvédtörvényszék a felfolyamodás fölött ülésen kívül határoz.“*

Ebben az esetben tehát a honvédtörvényszék az eset összes kísérő körülményeinek (a bűnügy természete, a vádlott védekezési módja, a tárgyalás időtartama, stb.) figyelembevételével fogja megállapítani a védő költségeit. A vádlott (terhelt) érdeke, hogy védőjével a költségek kérdését díjlevél formájában előzetesen, tehát mindjárt a védelem elvállalása, illetve az ügyvédi meghatalmazás aláírása alkalmával tisztázza, mert ha ezt elmulasztja, vagy ha a védő díjazását utólagos egyezkedésre bizza, pernek teheti ki magát. (Egyébként lásd a 19. szakaszban: *„Az ügyvéd jogai és kötelességei“.*)

Tényleges katonai egyéneket a védelem viteléért díjazás nem illeti. (Kbp. 410. §.)

8. A védő tennivalói

a katonai bűnvádi eljárásban is általában ugyanazok, mint a polgári bűnvádi eljárásban, nevezetesen:

1. Közre kell működnie a *főtárgyalás előkészítésében*. A vádlott szempontjából át kell tanulmányoznia a vádiratot és

ha szükséges, az abban foglaltak ellen *az indítványokat idejében meg kell tennie*;

2. Ha a vádlottat *vizsgálati fogságba* helyezték és ha az ezt elrendelő intézkedés megtámadható, *idejében fel kell folymodnia*;

3. A főtárgyalást megelőzően *át kell tanulmányoznia az ügy iratait*, azokról jegyzeteket, esetleg másolatokat kell készítenie stb., egyszóval az ügyet „meg kell tanulnia“, hogy a főtárgyaláson felkészülve tudjon megjelenni;

4. A főtárgyaláson *jelen kell lennie, azt figyelemmel kell kísérnie* és ahol szükséges, törvényes jogait a vádlott érdekében igénybe kell vennie.

Az ügy alapos ismerete nélkül való, ténybeli vagy jogi érveket nélkülöző puszta ékesszólás a főtárgyaláson a vádlott helyzetén nem sokat segít.

9. A védő a védelem során a vádlottól kapott utasításokat — ha a védelem érdekével nem ellenkeznek — rendszerint figyelembe veszi ugyan, de nincs feltétlenül azokhoz kötve. A védelmet legjobb meggyőződése és jogi felfogása szerint a nyert meghatalmazás alapján önállóan látja el, egyes perbeli cselekményekhez tehát nincs külön felhatalmazásra szüksége. A vádlottat, ha hozzá fordul, köteles tanáccsal ellátni.

A vádlott a választott védőtől a megbízást bármikor visszavonhatja. Az, hogy a választott védő a vádlottat a fellebbviteli eljárás során is képviseli-e vagy sem, a megegyezésüktől függ. Az elsőfokú bíróság által kirendelt védő nem köteles a felsőbb bíróság elé fellebbezés vagy semmiségi panasz folytán kitűzött tárgyaláson résztvenni, de tartozik a vádlottat a perorvoslatok használásánál támogatni.

10. A tisztre, mint védőre

vonatkozó tudnivalókat a 101. szakaszban közöljük.

85. A perorvoslati eljárás. Mi a perorvoslat? Kinek, hogyan kell benyújtania?

1. Az ítélet kihirdetése után a tárgyalásvezető köteles a vádlottat felvilágosítani, hogy az ítélet ellen miféle perorvoslatokat használhat. Azt a kérdést, hogy perorvoslattal élni kíván-e vagy sem, a vádlott — ha fogva van is — *védőjével négy szemközt megtanácskozhatja*, mielőtt válaszolna. De joga van ahhoz is, hogy

három napi gondolkodási időt

kérjen. Ha a haditörvényszék előtt a vádlott nem nyilatkozott, hogy perorvoslattal él-e vagy sem, illetve a nyilatkozattételre

a három napot fenntartotta, e három napon belül a perorvoslatra vonatkozó nyilatkozatát vagy az ítéletet hozó honvédtörvényszéknél mondhatja jegyzőkönyvbe, vagy pedig alosztály- (szárny-) kihallgatáson jelentheti be. Utóbbi esetben a nyilatkozatról az alosztályparancsnokság jegyzőkönyvet köteles felvenni és az illetékes honvéd törvényszékhez megküldeni. Természetesen a védője útján írásban is bejelentheti a vádlott a perorvoslatát, avagy nyilatkozatát, hogy a perorvoslatról lemond. Ha a vádlott helytelenül jelöli meg a perorvoslatát, abból reá nem származik hátrány, mert a legfelsőbb honvéd törvényszék a perorvoslatot nem a szerint bírálja el, hogy a vádlott minek nevezte, hanem a tartalma szerint.

A védőnek nincs önálló perorvoslati joga; az általa be-
terjesztett perorvoslat csak akkor joghatályos, ha ahhoz a vádlott hozzájárult.

2. A vádlott javára

az ügyész is élhet perorvoslattal, de csak az illetékes parancsnok meghagyása alapján. Egyébként minden perorvoslatnak — tehát a vádlott hátrányára használt perorvoslatnak is — megvan az a hatálya, hogy a megtámadott határozat a vádlott javára is megváltoztatható vagy feloldható.

A vádlott javára a következők élhetnek perorvoslattal: 1. a vádlott maga, 2. a védő, 3. az ügyész (az illetékes parancsnok meghagyása alapján) és 4. a vádlott törvényes képviselője (atyja, gyámja), de ő csak akkor, ha a vádlott a 24. életévét még nem töltötte be. A 3. és 4. alattiak a vádlott akarata ellenére is élhetnek javára perorvoslattal.

Bárki élt is a vádlott javára perorvoslattal, azt *csak a vádlott beleegyezésével lehet visszavonni*. Vagyis, ha pl. az ítélet ellen a kiskorú vádlott javára — esetleg akarata ellenére — a törvényes képviselője (apja, gyámja) perorvoslattal élt, de azt utóbb visszavonja, a vádlottat jegyzőkönyvileg meg kell kérdezni, hogy a visszavonásba beleegyezik-e, vagy sem? Ha a vádlott a visszavonásba nem egyezik bele, a bejelentett perorvoslat jogérvényes marad.

Az olyan perorvoslatból, amelyet a vádlott javára vettek igénybe, *a vádlott csak nyerhet*, mert az elsőfokú ítéletet még akkor sem szabad ilyenkor a vádlott hátrányára megváltoztatni, ha az elsőfokú bíróság a vádlott előnyére tévedett és a vádlottra súlyosabb büntetés lett volna kiszabható. De akkor is nyerhet a vádlott, ha a perorvoslatot az ő terhére jelentették be, mert az ő javára szolgáló körülményeket a fellebbviteli bíróság (a legfelsőbb honvéd törvényszék) hivatalból megállapíthatja.

Az egyik vádlott által használt perorvoslat a többi vádlott javára is szolgál. Vagyis, ha a legfelsőbb honvéd törvényszék úgy látja, hogy azok az okok, amelyeket az egyik vádlott a perorvoslatában a maga javára felhozott, a vádlottársra —

vagy társai — javára is fennállanak, azokat a többi vádlott érdekében is érvényesíti, akik perorvoslattal nem éltek, illetve akik a perorvoslatukban a kérdéses okokat nem érvényesítették.

3. A vádlott terhére

perorvoslattal élhetnek: 1. *a vádló* (ügyész) és 2. *a magánpanaszos*. Magánpanaszos a Kbp. 104. § 2. bekezdése értelmében az a személy, aki olyan büncselekményeknél, amelyek csak a sértett félnek (törvényes képviselőjének) magánindítványára üldözhetők (L. I. kötet 175. oldal), e magánindítvány előterjesztésére jogosult és azt elő is terjesztette. A polgári büntető eljárásban ezt a személyt „magánindítványra jogosult”-nak nevezzük. A különbség a polgári és a katonai bünvádi eljárási szabályok között az, hogy a polgári eljárásban, ha a vádat a kir. ügyészség képviseli, a magánindítványra jogosultat a kir. ügyész mellett csak ú. n. kisegítő hatáskör illeti meg, e hatáskörében pedig önálló perorvoslattal nem élhet; a katonai bünvádi eljárásban a magánindítványra jogosult akkor is fellebezhet, — de csak a megtett magánindítványa körében és csak a vádlott terhére, — ha a vádat az ügyész képviselte, vagyis a magánindítványra jogosult itt bizonyos mértékben ugyanazt a jogot gyakorolja, mintha fő- vagy pót-magánvádló volna. Azért van ez így szabályozva, mert a katonai bünvádi eljárás a magánvád intézményét nem ismeri ugyan, de azért a magánpanaszost mégsem lehetett teljesen megfosztani a jogától, hogy érdekeit a katonai bünvádi eljárásban bizonyos mértékben önállóan is képviselhesse.

4. Láttuk már, hogy a vádlottnak az ítélet kihirdetésétől vagy vele közlésétől három nap áll rendelkezésére, hogy a perorvoslatát meggondolhassa és bejelentse. A bejelentés alkalmával nem kell a perorvoslatot mindjárt meg is indokolni;

a megokolásra további öt napot ad a törvény.

Ez az öt nap a bejelentési (3 napos) határidő leteltét követő nappal kezdődik. A vádlottnak és a védőjének jogában áll a perorvoslat bejelentésekor vagy már azt megelőzően kérni, hogy neki *az ítéletet írásban kézbesítsék*. Ez a kérelem a perorvoslat bejelentésére adott háromnapos határidőt nem befolyásolja, de a perorvoslat indokolására engedélyezett ötnapos határidő ilyenkor nem a perorvoslat bejelentésének, hanem az ítélet kézbesítésének napjától számít.

5. Ahhoz is joga van a vádlottnak, hogy az ellenfele által használt perorvoslatra — amiről őt értesíteni kell —

ellenészrevételeket

tehessen. Ebből a célból az iratokat megtekintheti, lemásolhatja és legénységi állományú vádlott azt is kérheti, hogy

ellenészrevételeit a bíróság foglalja jegyzőkönyvbe. Az ellenészrevételek benyújtására is három napot ad a törvény; ez a határidő attól számít, amikor őt az ellenfele perorvoslatáról értesítették.

86. Mit tartalmazzon a perorvoslat?

1. Miután a perorvoslatok az ítélet rendelkezéseit támadják, ismerkedjünk meg elsősorban az ítéletszerkesztés módjával és az ítélet tartalmával.

Az ítéletnek két része van:

az egyik a ténybeli, a másik a jogi rész. *A ténybeli rész* azt állapítja meg, hogy mi és hogyan történt, *a jogi rész* pedig azt fejtegeti, hogy abból, ami történt, milyen jogi következtetéseket vont le a bíróság, vagyis, hogy a történetekre a törvénynek milyen rendelkezéseit és miképpen alkalmazta.

Hogyan jön létre, hogyan készül el az ítéletnek ez a két különálló, de egymásból folyó része?

Már az előbbieik során láttuk a vádelvnél, hogy az ítélőbíróság kötve van azokhoz a tényekhez, amik a vádparancsban és a vádlónak a főtárgyaláson előterjesztett vádindítványában le vannak feketve. Ezt úgy is mondhatjuk, hogy a vádindítvány tárgyát képező tényeknek mind tartalomra, mind terjedelemre azonosoknak kell lenniök az ítéleti tényekkel. Ezt értjük a tettazonosság elve alatt. Az is baj, ha az ítélet ténybeli alapja tágabb, mint a vádé (vagyis, ha az ítélet a vádlottnak olyan cselekményeire is kiterjed, amelyek miatt őt az ügyész nem vádolta), viszont az is hiba, ha az ítélet nem bírálja el teljesen a vádat, vagyis, ha kihagy olyan tényeket, cselekedeteket stb., amelyek a vádiratban viszont benne vannak.

2. A vádló által a vádparancs alapján benyújtott

vádirat tartalma

ugyanis lényegileg a következő:

1. A vádlott elkövette ezt és ezt a cselekményt, vagy mulasztást.

2. Hogy a vádlott a fenti cselekményt vagy mulasztást elkövette, azt ezzel és ezzel bizonyítom.

3. A vádlott által elkövetett eme cselekmény vagy mulasztás ilyen törvénynek ebbe meg abba a szakaszába ütközik, vagyis ilyen meg amolyan bűncselekményt képez.

4. A bűncselekményt, amelyet a vádlott elkövetett, a törvény a következő büntetéssel sújtja (itt felsorolja a vád tár-

gyává tett bűncselekményre a törvény által előírt büntetéseket).

5. Kérem tehát a bíróságot: tüzzön ki az ügyre tárgyalást, hallgassa meg a bizonyítékaimat, idézze meg ezeket és ezeket a tanuimat s azután mondja ki bűnösnek a vádlottat és ítélje el úgy, ahogy a törvény rendeli.

A főtárgyalásnak tehát az a rendeltetése, hogy tisztázza, vajjon a vádiratban megnevezett egyén azt a bűncselekményt, amivel őt az ügyész vádolja, valóban elkövette-e, avagy sem?

3. A vádlott a váddal szemben

rendszerint azt állítja, hogy a terhére rótt cselekményeket nem követte el, vagy esetleg beismeri ugyan, hogy elkövette, de azt állítja, hogy azok miatt őt nem lehet felelősségre vonni, vagy hogy azok nem úgy minősülnek, ahogyan az ügyész minősítette.

Ilyenformán tehát a főtárgyaláson szemben állanak a vádló tényállításai és a vádlott védekezése. Mindketten felsorakoztatják a maguk állítása vagy kifogása mellett a bizonyítékaikat (tanuk, szakértők, iratok, stb.). A haditörvényszék mindezt meghallgatja és azután ítél.

4. Az egész főtárgyalás lefolyását

a főtárgyalási jegyzőkönyv

foglalja magában. Ez közokirat ugyan, amelyet hivatalosan valónak fogadnak el, de mert azt is csak ember csinálja, aki tévedhet, azért a főtárgyalási jegyzőkönyv helyessége is megkérdőjelezhető és az abban foglalt esetleges tévedések bizonyíthatók.

Az ítéletnek tehát egyfelől szoros összefüggésben kell lennie a főtárgyalási jegyzőkönyvvel; másfelől nem tartalmazhat olyan adatokat és tényeket, amik a főtárgyaláson elő nem fordultak. Ebből következik, hogy perorvoslat kifejtésekor ennek a két közokiratnak: a főtárgyalási jegyzőkönyvnek és az ítéletnek a tartalmát ismerni kell, mert a perorvoslatnak ezekkel szoros értelmi összefüggésben kell állania.

Ezek után nézzük meg, hogy a perorvoslat gyakorlati kifejtésének hogyan kell végbemennie?

5. A perorvoslatot használónak elsősorban önmagával kell tisztába jönnie; vagyis elsősorban azt kell eldöntenie, hogy

mit tart magára sérelmesnek.

Ha úgy érzi, hogy őt *jogtalanul, alap nélkül* — mondjuk *ártatlanul* — *ítélték el*, akkor azt kéri, hogy a fellebbviteli bíróság semmisítse meg ezt a — szerinte — törvénytelen vagy téves

ítéletet. Miután így a törekvése az ítélet megsemmisítésére irányul, azért a perorvoslata ez esetben „**semmisségi panasz**“ lesz. Olyan „panasz“, ami az ítélet „megsemmisítését“ kéri. Ha pedig *csak a büntetés nagyságát sokallja*, akkor általában „**fellebbezés**“ lesz a perorvoslata. Vagyis — egyszerű nyelven szólva — a szigorú ítélet ellen fellebbez a felsőbb bírósághoz abban a reményben, hogy az a büntetést le fogja szállítani.

Egyébként már mondtuk, hogy a vádlott, ha a perorvoslatát *helytelenül nevezi meg* (vagyis, ha pl. a semmisségi panaszt fellebbezésnek nevezi, vagy fordítva), ebből reá semmiféle hátrány nem származik; a helytelenül nevezett perorvoslatot is éppen úgy elbírálják, mintha a törvény helyes kifejezését használta volna, mert a hangsúly nem a formán, hanem a lényegen van.

87. Perorvoslat a bűnösség kimondása ellen.

1. Foglalkozzunk elsősorban *a semmisségi panasszal*.

A vádlott az ítélet megsemmisítését kérheti:

a haditörvényszék törvénytelen összeállítása címén,

1. ha a haditörvényszék, amelyik felette ítélt, nem volt úgy összeállítva, ahogy a törvény előírja (pl. öt tag helyett csak négyből állott); 2. ha a tárgyalást nem hadbíró vezette; 3. ha az ítéltető haditörvényszék tagjai közt olyan is jelen volt, aki súlyos érdekeltségénél fogva nem vehetett volna részt az ítélethozásban (Kbp. 358. §. 1. pontja) stb.

Itt megjegyzendő, hogy a főtárgyalás elején a tárgyalásvezető köteles megkérdezni a vádlottat, hogy az ítélőbíróság összeállítása és tagjai ellen van-e valami kifogása. Ha tehát a vádlott a kifogását már akkor előadta volt, meg kell győződnie, vajjon a kifogását a főtárgyalási jegyzőkönyvbe beírták-e? Ha pedig ilyen kifogással akkor nem élt, akkor a perorvoslatában kell részletesen és meggyőzően kifejtenie, hogy akkor, a főtárgyalás elején miért nem kifogásolta a haditörvényszék összeállítását és miért sérelmezi csak most, a perorvoslatában.

2. Az ítélet megsemmisítése azon az alapon is kérhető, hogy — bár a vád öt éven felüli szabadságvesztéssel büntendő cselekményre szolt — a vádlottnak a főtárgyaláson

nem volt védője

(Kbp. 358. §. 2. pontja).

3. Az ítélet megsemmisítésének okául felhozható az is, hogy az ítélőbíróság a főtárgyalás során olyan

fontos szabályt sértett meg,

vagy mellőzött, amelynek betartását a törvény „semmisség terhe mellett“ előírja. Vagy ha a főtárgyaláson ellenzése dacára *olyan iratot olvastak fel*, aminek felolvasását a törvény szintén semmisségi hatállyal tiltja (Kbp. 358. §. 3. pontja).

Például a főtárgyalásnak „semmisség terhe alatt“ *nyilvánosnak kell lennie*. A törvény pontosan felsorolja az eseteket, amikor a nyilvánosság vagy a törvény akaratából, vagy a haditörvényszék határozatából kizárható. Ha azonban a törvény által felsorolt esetek egyike sem forog fenn és a nyilvánosságot mégis kizárták, akkor az egész eljárást — főtárgyalást — megsemmisítik és megegyeszer lefolytattatják.

Ilyen — semmisség terhe alatt betartandó — szabály az is, hogy az ítélőbíróság *zárt tanácskozásain és a szavazásoknál a szavazóbírákon és a jegyzőkönyvvezetőn kívül más nem lehet jelen*. A Kbp. 281. §-a helyébe lépett Élt. 16. §-a semmisség terhe alatt előírja, hogy *a vádirat rendelkező része a főtárgyaláson a vádlott előtt felolvastassék*. A Kbp. 295. §-a szerint *a vád módosításáról, kiterjesztéséről és ezek következményeiről a tárgyalásvezető a vádlottat — semmisség terhe alatt — kioktatni köteles*.

Semmis *a tanu kihallgatásáról* felvett az a jegyzőkönyv, amit a főtárgyalást megelőző eljárás során olyan bíró vett fel, aki érdekeltségénél fogva a törvény (Kbp. 109. §.) a hivatalos ügyködésből kizár. (Pl. a sértett a vizsgálóbírónak házas-társa vagy jegyese.) Az ilyen bíró által felvett jegyzőkönyvet a főtárgyaláson nem szabad felolvasni. Olyan egyén, akit bűnvádi ügyben tanuként kihallgatni vagy megesketni nem szabad, *szakértőül sem alkalmazható*. Nem szabad a főtárgyaláson felolvasni *olyan tanunak* a nyomozó eljárás során tett tanuvallomásáról felvett jegyzőkönyvet, aki a főtárgyaláson kijelenti, hogy a törvény által neki biztosított *mentességi jogánál fogva nem kíván vallomást tenni*.

Ha tehát a bíróság ilyen szabályt sértett meg, vagy ilyen iratot felolvastak, ez alapot nyújt a vádlottnak ahhoz, hogy az ítélet megsemmisítését kérje.

A vádlottnak nem szabad megelégednie azzal, hogy ilyen szabálysértés, tilos irat felolvasása stb. ellen a főtárgyaláson tiltakozik, hanem *kérnie kell, hogy ellenzése a főtárgyalás jegyzőkönyvébe felvéttessék*. Ha a bíróság a vádlott tiltakozása ellenére is elköveti a szabálysértést, illetve elrendeli az irat felolvasását, a perorvoslatban erre rá kell mutatni. Sőt a perorvoslati indokolásban ezen felül még arra is rá kell mutatni.

hogy a kérdéses szabálysértésből, vagy az irat felolvasásából a bíróság véleményének kialakulásában reá a vádlottra minő hátrányos kihatás állott elő.

4. Semmisségi panasz emelhető továbbá azon az alapon is (Kbp. 358. §. 4. pontja), hogy a főtárgyaláson a vádlott

korlátozva volt a védekezésében,

mert ő az eljárás lényegéhez tartozó, tehát lényeges körülményre vonatkozó indítványt tett és az indítványát a bíróság nem vette figyelembe. Pl. a vádlott alibit akarván igazolni, tanukat nevezett meg, akik bizonyították volna, hogy ő a vádiratban megjelölt időben a bűncselekmény színhelyén nem lehetett jelen, mert a tanúk társaságában volt. Avagy pl. a fogolyszöktetés vádjával szemben a vádlott azzal védekezik, hogy epilepsziás rohamot kapott, eszméletlen állapotba került és e közben szökött meg tőle az őrizetére bízott fogoly. Ez lényeges körülmény s ha az ennek igazolására bejelentett és kihallgatni indítványozott tanút az ítélőbíróság nem hallgatja ki, ezzel a védelem érdekét lényegbevágóan megsértette.

5. Az ítélet megsemmisítése kérhető még abból az okból is, hogy

az ítélet nem állja meg a helyét

döntő tényekre vonatkozóan.

Az ítélet — mint a 86. szakaszban mondtuk — ténybeli és jogi részből áll. A *tényállásbeli rész* azzal foglalkozik, hogy az ítélőbíróság miféle bizonyítékok alapján milyen tényeket állapított meg. A *jogi rész* azt keresi és mutatja ki, hogy — a törvény rendelkezéseit szem előtt tartva — ezek a tények milyen bűncselekményt képeznek és mivel büntetendők. Ezek azok a *döntő jelentőségű tények*, amiket az ítélet rendelkező részének tartalmaznia kell és amikre az ítélet indokolásában pontosan és kimerítően reá kell mutatni. Ha pedig az ítélőbíróság azt mondta volna ki, hogy ő illetéktelen az ügy elbírálására, akkor az ítélet indokolásában az illetéktelenség okát kell részletesen kifejteni.

Aki tehát az ítélet ellen perorvoslattal él, annak pontosan meg kell állapítania, hogy *az ítélet indokolásában foglaltak összevágtnak-e az ítélet rendelkező (bevezető) részével?* Nem foglalkozik-e az ítélet rendelkező része olyan tényekkel, amelyek az indokolásból hiányoznak, vagy fordítva: nem von-e le az indokolás következtetéseket olyan tényekből, amelyekről a rendelkező részben nem esik szó? Továbbá: az indokolás úgy idézi-e a tanuk vallomásait és az egyéb bizonyítékok tartal-

mát, ahogy azok a főtárgyalási (nyomozati) jegyzőkönyvben, illetve a hivatkozott iratban foglaltatnak.¹

Tehát az ítélet *rendelkező* részét az *indokolással*, továbbá mindkettőt a főtárgyalási *jegyzőkönyvvel* és az esetleg felhasznált egyéb *iratokkal* össze kell hasonlítani, hogy kimutathassuk, hogy az ítéletnek döntő tényekre vonatkozó része miért hiányos, miért ellentmondó és miért ellenkezik az indokolásban felsorolt bizonyítékok tartalmával.

A perorvoslatok szerkesztőinek általános hibája, hogy a tényállást (azt, ami történt és ahogyan történt) a maguk kénye és elgondolása szerint igyekeznek beállítani, vagyis magyarul szólva: csürni-csavarni. Ez persze nem vezethet eredményre. Ehelyett arra kell reámutatniok, hogy az ítélőbíróság részéről megállapított tények *nem a vádlott állításával vagy beállításával, hanem a főtárgyalás adataival összehasonlítva* hiányosak, hibásak, ellentmondók, érthetetlenek.

6. Semmisségi panasz használható továbbá akkor is, ha a haditörvényszék

a hatáskörét helytelenül állapította meg;

illetve, ha azt mondta ki, hogy az ügy nem tartozik a hatáskörébe. (Kbp. 358. §. 6. p.). Ilyen eset akkor fordulhat elő, ha pl. a vád tárgyát katonai bűncselekmény (őrszolgálati büntett, függelemsértés, szökés, stb.) képezi, amire nézve a Kbp. 16. §-a azt mondja, hogy katonai bűncselekmény tettesét katonai bíróság csak akkor vonhatja felelősségre, ha miatta az eljárás — attól számítva, hogy a tettes a katonai (csendőr) szolgálati kötelezettségből kilépett — egy éven belül megindult. Ha ez alatt az egy év alatt nem indítanak ellene eljárást, *a katonai bűncselekmény* (pl. szökés, függelemsértés, őrszolgálati kötelesegsértés) többé nem büntethető. (A katonai viszony alatt elkövetett *közönséges bűncselekmények* miatt a tettes leszerelése — helyesebben a katonai (csendőr) szolgálati kötelezettségből kilépése — után, polgári életben is felel mindaddig, amíg a cselekmény el nem évül, de ha az eljárást ellene e miatt a leszereléséig nem indították meg a katonai hatóságok, akkor a leszerelt (szolgálati kötelezettségből kilépett) katona (csendőr) felett már nem katonai, hanem polgári bíróság ítélkezik. Ha pedig a tettes csendőr (katona), a katonai bűncse-

¹ A Kbp. 358. §. 5. p. eme perorvoslati (semmisségi) okot az alábbiakban írja körül: „*Ha a haditörvényszék határozatának döntő tényekre (307. §. 6. és 7. p. és 308. §. 1—6. p.) vonatkozó része érthetetlen, hiányos, vagy önmagának ellentmondó, vagy ha e részek indokolása hiányzik, vagy ha az indokolásnak az ügyiratok közt levő okiratok tartalmára vagy a bírósági vallomásokra vonatkozó adatai magukkal az okiratokkal vagy a kihallgatási és ülési jegyzőkönyvekkel lényeges ellentmondásban vannak.*”

lekmény mellett közönséges bűncselekményt is elkövetett, akkor a katonai bíróság illetékessége a közönséges bűncselekmény tekintetében is a katonai bűncselekményre érvényes — és fentebb ismertetett — szabályok szerint igazodik. Kivételt az képezne, ha a katonai igazságügyi hatóságok a közönséges bűncselekményt a katonaitól elkülönítve a polgári bíróságnak átengednék.

Hogy a szolgálati kötelezettség meddig tart s mikor ér véget, azt esetenként kell tisztázni a honvédségnél a védtörvény rendelkezései, illetve a csendőrségnél a kötelező adatai alapján.

7. Akkor is semmisségi panasszal élhet a vádlott, ha az ítéldbíróság

a vádat nem bírálta el egészen,

vagy azon túlment. Ez a kérdés szorosan összefügg egyfelől a vádelvvel, másfelől pedig a tett-azonosság elvével. Mindkét esetben azonban csak úgy lesz a vádlott perorvoslata eredményes, ha a vádiratban, illetve a főtárgyalás végén előterjesztett ügyészi vádindítványban lefektetett tényeket összehasonlítja azokkal a tényekkel, amikre az ítélet lett alapítva, vagyis amiket az ítéldbíróság ítélezési alapul megállapított. Jól meg kell jegyeznünk, hogy ebben a perorvoslatban a lényeg magukon a tényeken és nem a tények minősítésén nyugszik.

8. Semmisségi panaszra van alapja a vádlottnak (Kbp. 358. §. 9. p. a) alp.), ha őt törvénynek, katonai szolgálati utasításnak, jogi vagy katonai

alapelvnek a megsértésével

vagy helytelen alkalmazásával mondták ki bűnösnek. Ilyen eset lehet pl. ha a vádlott úgy érzi, hogy az, amit ő elkövetett, nem bírói úton büntetendő cselekmény, hanem pl. közönséges magánjogi elszámolási viszony, aminek az elbírálása polgári bíróság elé tartozik. Vagy pl. úgy érzi, hogy a kérdéses cselekmény nem bűncselekmény, hanem csak fegyelmi kihágás stb.

Ilyen eset az is, ha az ítéldbíróság helytelenül állapította meg, hogy a kérdéses időpontban a vádlott a sértettel szemben alárendeltségben állott, így vele szemben a sértett parancsadásra jogosult volt, holott ez téves, mert a vádlott és a sértett közt a kérdéses alkalommal alá- és fölérendeltségi viszony nem állhatott fenn. Ha pedig nem állhatott fenn fölé- és alárendeltségi viszony — vitathatja pl. semmisségi panaszában az elítélt, — akkor függelemsértés sem valósulhatott meg, mert a sértett részéről neki kiadott utasítás nem volt szolgálati parancs, azt tehát ő nem is volt köteles teljesíteni.

9. A gyakorlatban

a legtöbb perorvoslatot itt hibázzák el.

A vádlott és védője a Kbp. 358. §. 9. pont *a*) alpontjára hivatkozva az ítélet megsemmisítését kéri s perorvoslatukat azzal okolják meg, hogy az ítélőbíróság a főtárgyaláson elhangzott bizonyítékok téves mérlegelése után téves ténymegállapításhoz jutott s így tévesen állapította meg a vádlott bűnösségét. Az ilyen perorvoslat nem lehet eredményes, mert lényegileg a haditörvényszék szabad mérlegelési jogát vonja kétségbe, holott a törvény (Kbp. 305. §. 2. bek.) az ítélőbíróságnak határozottan megadja a jogot, hogy a bizonyítékokat megbízhatóságukra és bizonyító erejükre nézve belátása szerint megvizsgálva, szabad meggyőződése szerint határozhasson. A vádlott hiába vitatja tehát a perorvoslatában, hogy a bizonyítékokat így, avagy amúgy kellett volna mérlegelni; az is céltalan munka, hogy a perorvoslat használója önmaga állít össze a főtárgyalás adataiból egy olyan tényállást, ami az ő érdekeinek jobban megfelel, mert a törvény (Kbp. 371. §. 4. p. 1. mondata) világosan kimondja, hogy a fellebbviteli bíróság *„határozatát azokra a tényekre alapítja, amelyeket a haditörvényszék (a vád túllépése nélkül) megállapított“*.

Csak az a semmisségi panasz lehet eredményes, amelyik a fentebb ismertetett érvek valamelyikén alapszik. Természetesen az is szükséges, hogy az ilyen — a Kbp. 358. §. 3. vagy 4. pontjaira alapított — perorvoslatnak perjogi és ténybeli alapja is legyen, vagyis ne legyen csak üres okoskodás, hanem az ítélet ellen való olyan támadás, amely a főtárgyalási jegyzőkönyv segítségével a főtárgyalás adataival is alátámasztható. Más szóval: ha a tényállást támadjuk, ha azt állítjuk, hogy ez vagy az nem úgy történt, mint ahogy az ítéletben le van írva, akkor nézzük meg mindig először a főtárgyalási jegyzőkönyvet, hogy miképpen van ott a dolog leírva. Ha tévesen, vagyis nem úgy van leírva, amint a főtárgyaláson történt vagy elhangzott, akkor ezt a körülményt — hogy t. i. a főtárgyalási jegyzőkönyvet tévesen vezették — kell bizonyítani. Ha azonban a főtárgyaláson történtek vagy elhangzottak a főtárgyalási jegyzőkönyvben helyesen vannak rögzítve, akkor a vádlott hiába próbálkozik a semmisségi panaszában azzal, hogy ennek ellenére is csak a maga igazát hajtogassa, hiába igyekszik — az iratok tartalmával esetleg nem is törődve — a főtárgyaláson felmerültekkel szemben továbbra is tagadni, vagy a felsőbb bíróságot újabb ténybeli adatok nélkül, pusztá érveléssel befolyásolni vagy az elsőfokú bírósággal ellenkező állásfoglalásra bírni; ez nem fog sikerülni, a semmisségi panaszt vissza fogják utasítani. A haditörvényszék független; a főtárgyaláson felmerült adatok és bizonyí-

tékok, valamint a törvény alapján úgy ítél, ahogy jónak látja, ebbe a felsőbbíróság nem szólhat bele. A felsőbbíróság csak azt vizsgálhatja, hogy az alsóbíróság akár szándékosan, akár tévedésből nem sértette-e meg a törvényt vagy valamelyik szabályzatot. Ezt kell tehát a vádlottnak is bizonyítania.

10. A Kbp. 358. §. 9. b) pontjára (Élt. 34. §. 1. bekezdésére) alapítható a semmisségi panasz, ha a perorvoslat használójának ténybeli adatai és érvei vannak annak bizonyítására, hogy őt tévesen ítélte el a bíróság azért, mert az elsőbíróság által megállapított tényekből kitűnőleg a bűnvádi eljárás megindítását, vagy a

beszámíthatóságot kizáró, vagy a büntethetőséget megszüntető ok

forog fenn, amiket a bíróság vagy nem vett észre, vagy pedig tudatosan mellőzött. Vagyis azt kell ilyenkor igazolnia a vádlottnak, hogy azokat az adatokat, amik a főtárgyalási jegyzőkönyvből, illetve az ítélet indokolásából kitűnnek és amelyek a törvény szerint bűnvádi eljárást vagy a beszámíthatóságot kizáró avagy a büntethetőséget megszüntető okok, az ő javára nem vették figyelembe.

Például az ítélet ténymegállapítása szerint A. törzsőrmester és B. csendőr alkotta járőr portyázás közben egy veszélyes gonosztevőt nyomon üldözött. A gonosztevő menekült. A terepviszonyok olyanok voltak, hogy attól lehetett tartani, hogy a gonosztevőnek sikerülni fog a járőr elől elmenekülnie. Ekkor a járőrvezető parancsára a járőrtárs a löfegyverét használta s a menekülő gonosztevőt — aki a lövéssel fenyegető felszólítás dacára tovább futott — lelőtte. Ha már most — ilyen ítéleti tényállás dacára — a haditörvényszék bűnösnek mondotta volna ki a járőrtársat a gonosztevő megölésében, a járőrtárs alappal kérheti az ítélet megsemmisítését. Ekkor azt kellene neki a perorvoslatában kifejtienie, hogy az ítélet helytelen, mert a bíróság a megállapított tényekből nem vonta le azt a szükségképpen levonandó jogi következtetést, hogy a cselekmény (a gonosztevő lelövése) a Ktbtk. 38. §. 1. pontja szerint nem számítható be a járőrtársnak, mert azt előljárójának szolgálati parancsa folytán, abban a meggyőződésben követte el, hogy arra kötelezve van. Vagy a Ktbtk. 38. §. 2. pontja alapján azt vitathatja, hogy a cselekmény neki nem lett volna beszámítható, mert azt hivatásának szabályszerű gyakorlása közben kötelességszerűen követte el.

Vagy: az ítéleti tényállás szerint a járőrvezető az autógázoláson tettenért polgári egyént, mivel személyazonosságának igazolását megtagadta és a járőrt a községházára követni vonakodott, sőt azzal fenyegetődött, hogy a járőrt az autójával legázolja, elfogta és a járőrtárssal megbilincselte. Ha már most az ítéldbíróság ebből a tényállásból azt a jogi

következtetést vonná le, hogy sem az elfogás, sem a megbilincselés nem volt jogos, mert a járőr a gépkocsi rendszámából a gázoló egyén személyazonosságát az összekötőtiszt útján utólag is megállapíthatta volna és így a járőrvezetőt az elfogásra és a megbilincselésre vonatkozó parancs kiadása miatt, a járőrtársat pedig az utóbbi parancs teljesítése miatt bűnösnek mondaná ki és megbüntetné, akkor az ítélet ellen az elítélt csendőrök alappal kérhetnék (a Kbp. 358. §. 9. b) pontjára alapítva) az ítélet megsemmisítését az alábbi érveléssel:

Az ítéleti tényállás szerint a helyzet olyan volt, hogy a járőrnek az elfogáshoz a Szut. 312. p. B. fejezet 10. alpontja értelmében joga volt. Így a járőrvezető eljárása e tekintetben szabályszerű volt. De szabályszerű volt a járőrvezetőnek a megbilincselési parancsa is, mert az elfogott egyén a járőr elgázolásával, tehát támadással veszélyesen fenyegetődött (Szut. 323. pont b) alpont). Tévedett tehát a bíróság, amikor — a Szolgálati Utasítást megsértve — nem alkalmazta a járőrvezetővel szemben a Kbtbk. 38. §. 2. pontjában körülírt beszámítást kizáró okot. E törvényszakas szerint ugyanis „nem számítható be a cselekmény annak, aki azt hivatásának szabályszerű gyakorlása közben kötelességszerűen követte el“. A járőrtárs ugyancsak a Kbtbk. 38. §. 2. pontja alapján mentendő fel.

11. Már fentebb mondtuk, hogy a vádemelés alapját az illetékes parancsnok vádparancsa képezi. Ha tehát olyan vád alapján hoztak volna marasztaló ítéletet, amelyhez

hiányzik az illetékes parancsnoki utasítás,

akkor ez az ítélet is törvénytelen lenne, mert megsértené a fentebb részletesen ismertetett vádelvet. Az ilyen perorvoslat tehát — a Kbp. 358. §. 9/c. pontjára alapítva — eredményes lenne.

Ilyen eset lenne az pl., ha az ügyész a főtárgyaláson olyan (nem új) tette terjesztené ki a vádját, ami már a vádemeléskor is ismeretes volt (pl. a kivizsgáló jelentésben tárgyalva van), de a vádparancsba nincs felvéve.

12. A Kbp. 358. §. 10. pontjára alapítottan kérheti a vádlott az ítélet megsemmisítését, ha azt sérelmezi, hogy a bíróság a terhére megállapított tényeket a büntető törvény egyes rendelkezéseivel összevetve, a tényekből a cselekmény minősítésekor az ő hátrányára

tévesen vonta le a jogi következtetéseket.

Ez az eset akkor forog fenn, ha a vádlott a minősítésben vitat sérelmet. Ilyen eset állana elő pl., ha az ítélőbíróság a járőr tagjait járőrszolgálatban kis mennyiségű szeszes ital (pl. egy pohár bor) elfogyasztása miatt őrszolgálati vétség helyett, tévesen őrszolgálati büntetben mondaná ki bűnösnek.

Mindezeknek az itt felsorolt perorvoslatoknak meg van az a közös jellemző sajátosságuk, hogy lényegileg a bűnösség kimondását, avagy a bűnösség fokát sérelmezik. Tehát ezekkel a vádlott azért él, mert az a meggyőződése, hogy őt tévesen mondták ki bűnösnek, avagy tévesen súlyosabb bűncselekményért ítélték el.

88. Perorvoslat a büntetés mértéke ellen.

1. Ha a vádlott az ítélet kihirdetésekor úgy érzi, hogy ő bűnös ugyan,

de a büntetés mértékét sokallja,

vagyis azt véli, hogy őt a bíróság túlságosan szigorúan büntette meg, akkor miféle perorvoslatot jelentsen be és hogyan fejtse azt ki, hogy alapos legyen?

A büntetés téves kiszabása ellen a törvény kétféle perorvoslatot enged meg. Ezek egyike semmisségi panasz, a másik a fellebbezés.

2. Semmisségi panaszt

— amelynek a részleteit a Kbp. 358. §. 11. pontja helyébe lépett Élt. 35. §-ában találjuk meg — akkor kell igénybevennie a vádlottnak, ha a bíróság akkor, amikor a büntetést kiszabta, törvénysértést követett el, vagyis jogszabályt tévesen alkalmazott, avagy azt — bár alkalmazandó lett volna — nem alkalmazta. Ha ilyen törvénysértés nincs, de a büntetés mégis súlyos, mert az ítéldbíróság a megállapított tényállásból kivehető *súlyosító és enyhítő körülményeket* — és ezeknek a büntetésre kiható erejét — *helytelenül mérlegelte* és ezért szabott ki nagyobb büntetést, mint amennyit a vádlott igazságosnak elismerhet, akkor a használandó perorvoslat

fellebbezés

lesz. Eszerint tehát a fellebbezés csak kiegészítő erejű perorvoslat, vagyis *csak akkor vehető igénybe*, ha az Élt. 35. §-a szerinti *semmisségi panasz emelésére nincs jogalap*. A semmisségi panasz ugyanis önmagában is eléri azt a célt, hogy az ítéletnek a büntetést kiszabó része a legfelsőbb honvéd törvényszék felülbírálata alá kerüljön, a semmisségi panasz tehát mintegy magában foglalja a fellebbezést is. Mert ha az elítélt pl. csak a bűnösség kimondása ellen élt semmisségi panasszal és azt a felsőbb bíróság elutasítja is, azért a büntetés kiszabását is hivatalból felülvizsgálja és ha azt észleli, hogy ott viszont törvénysértés történt, azt akkor is orvosolja, ha az elítélt a semmisségi

panaszában külön nem kérte is. Ezzel szemben *fellebbezésénél a bűnösség kérdésével már nem foglalkozik a felsőbb bíróság*, hanem csak azt vizsgálja, hogy figyelembe vette-e a haditörvényszék mindazokat az *enyhítő és súlyosbító körülményeket*, amiket az ítéleti tényállás feltüntet.

3. Hogy ezt a kérdést jobban megértsük, tudnunk kell, hogy

a büntetés kiszabása a következőképpen történik:

Miután a haditörvényszék tisztába jött azzal, hogy mit, mennyiben és miért lát bizonyítotttnak, a tényállást eszerint leszögezi, vagyis megállapítja, hogy a vádlott mit és hogyan követett el. Ebből a megállapított és ítélkezési alapul elfogadott tényállásból azután levonja a jogi következtetéseket. Ez kétféle irányban történik: először a minősítés, azután pedig a büntetés meghatározása tekintetében.

Például: az ügyész vádja a következőképpen hangzott: „Bartha István csendőr ellen vádat emelek azért, mert szárnyparancsnokságától folyó év június 1—5-ig terjedő időre Cege községbe engedélyezett szabadságáról nem vonult be, hanem abból a célból, hogy magát a szolgálati kötelezettsége alól végleg kivonja, folyó évi december hó 5-éig, amikor is Budapesten elfogták, távol maradt és ezáltal a Ktbtk. 93. §-ába ütköző és a Ktbtk. 94. §. 1. bek. 1. mondatának 1. tétele (1—3 évig terjedhető börtön) szerint büntetendő szökés büntettét követte el“. Az ügyész a vádiratában azt is indítványozta, hogy Bartha István csendőr terhelttel szemben a Ktbtk. 99. §-a alapján mellékbüntetésül a hivatalvesztést, míg a Ktbtk. 100. §-a értelmében — figyelemmel a Ktbtk. 22. §. 1. és 5. pontjára is — a lefokozást is mondja ki a bíróság.

A főtárgyaláson Bartha István csendőr vádlott beismerte, hogy szabadsága leteltével nem vonult be, de tagadta, hogy magát a csendőrségi szolgálati kötelezettsége alól végleg ki akarta volna vonni. Azzal indokolta a távolmaradását, hogy tüdőbajának gyógyítása végett tartózkodott Budapesten és ott csak azért jelentette be magát álnéven, hogy a gyógykezelését zavartalanul befejezhesse.

Az ítélőbíróság a vádlottnak ezt a védekezését nem fogadta el, hanem a tényállást teljesen a vádirat fenti tényállásának megfelelően állapította meg. A cselekmény minősítésénél a haditörvényszék úgy találta, hogy a vádlott tényállásbeli tette minden vonatkozásban megvalósítja a Ktbtk. 93. §-ában körülírt szökés büntettét. Ezért szökés büntetében mondotta ki bűnösnek. Most következett a büntetés kiszabása.

A törvény (Ktbtk. 94. §. 1. bek. 1. mondat 1. tétele) a vádlott által elkövetett szökés büntettére 1 évtől 3 évig terjedhető börtönt ír elő főbüntetésként. El kellett tehát dönteni,

hogy mennyivel sujtsák a vádlottat. Ehhez szükséges volt a vádlott bűnösségének fokát tisztázni, mert ez a kérdés más-ként nem dönthető el. Meg kellett tehát keresni — az elfogadott tényállás alapulvétele mellett — a vádlott terhére szóló súlyosító és a javára fennforgó enyhítő körülményeket. *Súlyosítónak* vette a bíróság: 1. a távollét huzamos tartamát és 2., hogy ezáltal a testület jóhírnevéen is csorbát ejtett a vádlott. *Enyhítőnek* pedig: 1. a büntetlen előéletét és 2., hogy igazolt tüdőbajának gyógykezelését célzó emberi érzésekből követte el a tettét.

Miután az ítéldbíróság a súlyosító és enyhítő körülmények összehasonlításából úgy látta, hogy ezek egymással egyensúlyban állanak: a büntetési alapul szolgáló törvényes (1—3 évig terjedhető börtön) büntetést a közép méretben találta alkalmazandónak s a vádlott főbüntetését 2 évi börtönben állapította meg, mellékbüntetésül pedig a Kbtbk. 99. §-a alapján a hivatalvesztést, míg a Kbtbk. 22. §. 1. és 5. pontjai, valamint a 100. §-a alapján a lefokozást is kimondotta.

Nézzük már most, hogy ilyen tényállás mellett mit hozhat fel Bartha István csendőr a büntetés mértéke ellen a perorvoslatában?

Ha az ítéldbíróság a büntetés kiszabása körül követett eljárásában törvénysértést követett volna el, akkor az ítéletet a Kbp. 358. §. 11. pontja alapján semmisségi panasszal lehetne megtámadni abból a célból, hogy az ítéletnek a büntetést meghatározó része megsemmisíttessék. Ebben az esetben azonban ilyen törvénysértést nem lehet találni, mert törvénysértés csak akkor történt volna, ha a bíróság a hivatalvesztésnek és a lefokozásnak a kimondását mellőzte volna és az elítélt csendőrt a testületben meghagyta volna, miután a Kbtbk. 99. §-a a hivatalvesztést, míg a Kbtbk. 22. §-ának 1. és 5. pontjai, valamint annak 100. §-a a lefokozást szökevénnnyel szemben kötelezően előírják. Ez esetben tehát az ügyész joggal élhetne semmisségi panasszal amiatt, hogy az ítéldbíróság a büntető hatalmát átlépte, mikor a törvény kötelező rendelkezését a mellékbüntetés kiszabása tekintetében mellőzte.

Így azonban a vádlott javára a büntetés kiszabását illetően semmisségi panasznak nincs helye, mert nincs törvénysértés, ami az ítélet büntetés-kiszabási részének megsemmisítését tenné szükségessé. Ha a vádlott mégis semmisségi panasszal élne, azt mint meg nem engedettet visszautasítanák, mert hiányoznak az előfeltételek, amelyeknek fennforgása esetén — a Kbp. 358. §. 11. p. szerint — a semmisségi panasz meg van engedve.

Miféle perorvoslattal élhet tehát mégis a vádlott, ha úgy érzi, hogy a 2 évi börtönbüntetés igen súlyos? Élhet-e fellebbezéssel?

Hogy erre megfelelhesünk, nézzük meg, mikor, milyen esetekben engedi meg a törvény a büntetés kiszabása ellen a fellebbezést?

4. Az Élt. 28. §-a szerint fellebbezésnek

a vádlott terhére

csak azon az alapon van helye, ha a haditörvényszék:

1. a törvényben megállapított halál, vagy életfogytig tartó fegyházbüntetés kimondását túlnyomó enyhítő körülmények (Btk. 91. §., Kbtbk. 52. §.) okából mellőzte;

2. a büntetés rendkívüli enyhítésének jogával élt (Btk. 92. §., Kbtbk. 52. §., 1879:XL. t.-c. — Kbtbk. — 21. §.);

3. a törvényben megállapított hivatalvesztésnek, politikai jogok felfüggesztésének, viselt hivatal, állás, illetőleg ügyvédség elvesztésének kimondását olyan esetben mellőzte, amelyben azt nem kell feltétlenül kimondani;

4. a szakképzettséget kívánó foglalkozás gyakorlásától eltiltást a vádló indítványa ellenére ki nem mondta, vagy

5. a lefokozást a Kbtbk. 23. §-a alapján mellőzte vagy a Kbtbk. 22. §-ának 5. pontjához képest a vádló indítványa ellenére ki nem mondta.

Ebből tehát azt látjuk, hogy a példaként felhozott esetben a vádlott terhére nem lehet fellebbezéssel élni, mert az ítéldbíróság a büntetés rendkívüli enyhítési jogával a vádlott javára nem élt. Ha az ügyész mégis perorvoslattal élne, azt mint meg nem engedettet visszautasítanák.

5. A vádlott javára

a fellebbezést az Élt. 29. §-a csak akkor engedi meg, ha a haditörvényszék:

1. a törvényben megállapított halál, vagy életfogytig tartó fegyházbüntetést túlnyomó enyhítő körülmények (Btk. 91. §., Kbtbk. 52. §.) ellenére nem mellőzte;

2. a büntetés rendkívüli enyhítésének jogával (Btk. 92. §., Kbtbk. 52. §., Kbtbk. 21. §.) nem élt;

3. a törvényben megállapított hivatalvesztést, politikai jogok gyakorlásának felfüggesztését, viselt hivatal, állás, illetőleg ügyvédség elvesztését, oly esetben mondotta ki, amelyben azt nem kell feltétlenül kimondani;

4. a szakképzettséget kívánó foglalkozás gyakorlásától való eltiltást mondotta ki;

5. a lefokozást a Kbtbk. 22. §-ának 2., 3., 4. vagy 5. pontja alapján mondotta ki.

A felvett esetben tehát meg van engedve a fellebbezés a vádlott javára, mert az ítélőbíróság a büntetés rendkívüli enyhítési jogával nem élt.

6. Hogyan kell a fellebbezést a vádlottnak kifejtenie, hogy az alapos legyen?

A fellebbezés akkor alapos,

ha meg tudja győzni a legfelsőbb honvédtörvényszéket arról, hogy az adott esetben a rendkívüli enyhítési jogot alkalmazni lehetett volna és így tehát sokkal enyhébb büntetést kellett volna kiszabni. Miután pedig a rendkívüli enyhítési jog alkalmazhatóságának — a Btk. 92. §-a szerint — az a feltétele, hogy az enyhítő körülmények annyira nyomatékosak és olyan nagyszámúak legyenek, hogy a cselekményre meghatározott büntetésnek a legkisebb mértéke is aránytalanul súlyos, a vádlottnak azt kell a perorvoslatában kifejtenie, hogy mi az arány az ő esetében a súlyosbító és az enyhítő körülmények között. A példaképpen felhozott esetben Bartha István csendőr pl. így érvelhet:

„Helytelenül állapította meg az ítélőbíróság a súlyosító körülményeket, mert a távollétem nem tartott huzamosabb ideig és mert a visszatérésben a betegségem gátolt meg. Az a súlyosító körülmény sem állja meg a helyét, mintha én a testület jóhírnevén csorbát ejtettem volna. Ez a megállapítás ugyanis csak távoli vonatkozású feltevésen nyugszik, aminek nincs semmi — a főtárgyalás adataival is alátámasztható — tárgyi alapja. Tehát mindkét súlyosító körülmény elejtendő. Ezzel szemben méltánylást érdemlő körülményként kérem a javamra tudni hosszas, kitüntetésekkel jutalmazott harctéri szolgálatomat, sebesülésemet és azt is, hogy eddig a testületben igen jó összeredménnyel láttam el szolgálatomat s a minősítem is mindig igen jó volt. Kérem tehát a rendkívüli enyhítési jog alkalmazását és ennek alapján a reám kiszabott súlyos büntetés mértékének a leszállítását.“

Nem kérheti a fellebbező a büntetés mértékének leszállítását, ha a haditörvényszék a rendkívüli enyhítő szakaszt (Btk. 92. §.) már alkalmazta s nem kérheti pusztán csak azon az alapon sem, hogy a kiszabott büntetést „sokallja“, ha ezt a kérését a javára fennforgó enyhítő körülmények túlsúlyával nem tudja alátámasztani.

7. Itt is fontos az, amire fentebb a semmisségi panasszal kapcsolatban reámutattunk, hogy t. i.

a fellebbezésben is csak olyan érveket lehet felhozni,

amelyek a főtárgyalás adataival alátámaszthatók. A fellebbezésnél is sokan esnek abba a hibába, hogy olyan körülményeket igyekeznek a maguk javára enyhítő körülményként a felleb-

bezés során érvényesíteni, amelyekről a főtárgyaláson szó sem esett. Aki tehát azt akarja, hogy a büntetés kiszabásánál valamilyen enyhítő körülményt a javára betudjanak, az álljon elő vele a főtárgyaláson, legkésőbb akkor, amikor — mint vádlott — az utolsó szó jogán felszólalhat, mert ha ezt ott elmulasztja, később a fellebbezésében már hiába áll elő vele.

8. A fellebbezés elintézése

úgy történik, hogy ha a fellebbviteli bíróság a vádlott fellebbezésének *helyt ad*, akkor az elsőfokú bíróság által kiszabott büntetést megsemmisíti és más büntetést állapít meg. Vagyis a súlyosító és enyhítő körülmények újabb mérlegelésének eredményéhez képest *alkalmazhatja a rendkívüli enyhítési jogot* (a Btk. 92. §-át) s a büntetés megállapításánál lemehet a börtönbüntetés törvényes alsó határáig (6 hó); sőt leszállhat fogházbüntetésre is, végső esetben pedig lemehet a fogházbüntetés legkisebb törvényes mértékéig (egy nap) is, vagyis az elsőbíróság kiszabott 2 évi börtön helyett esetleg csak pár heti fogházbüntetést szab a vádlottra.¹

Persze ugyanígy *súlyosbíthatja is az ítéletet* (de csak az ügyész fellebbezésére, a vádlottéra nem), ha a bíróság az ítélet kiszabásánál nem az enyhítő, hanem a súlyosbító körülmények figyelembevételét mellőzte és pl. a rendkívüli enyhítő szakaszt olyan esetben alkalmazta, amikor nem az enyhítő, hanem a súlyosbító körülmények voltak túlsúlyban.

89. Perorvoslat a mellékbüntetések ellen.

1. A fentiekben csak a *főbüntetésekre* vonatkozó perorvoslatok lényegét ismertük meg.

Foglalkoznunk kell azonban még azzal a kérdéssel is, hogy milyen perorvoslatokat lehet használni a mellékbüntetések ellen. Ezt azért fontos tudni, mert *a mellékbüntetésnek a csendőrré néha súlyosabb kihatása lehet, mint a főbüntetésnek*. Különösen áll ez a hivatalvesztésre és a lefokozásra, továbbá a viselt hivatal vagy állás elvesztésére. *A lefokozott csendőr* ugyanis elveszti a rendfokozatát (ennek következtében a testületből eltávolítják) és — ha még szolgálni köteles — a honvédségnél a legalacsonyabb zsold élvezetébe kerül. Ezenkívül elveszti a nyugdíját és a nyugdíjigényét is. *A hivatalvesztésre ítélt* pedig a Btk. 55. §-a szerint nemcsak a hivatalát, hanem az azután járó nyugdíját és nyugdíjigényét is elveszti. Lénye-

¹ Szökés esetében azonban a lefokozástól ez esetben sem tekinthet el (v. ö. a Kbtbk. 100. §-át a 23. §. 2. bekezdésével).

gileg ugyanez a következménye annak is, ha a bíróság a *viselt hivatal vagy állás elvesztését* mondja ki. Akit hivatal- vagy állásvesztésre ítélték, az ellen a lefokozást is ki kell mondani. (Ktbt. 22. §. 1. és 2. p.)

2. A hivatalvesztést, az állásvesztést és a lefokozást

nem mondják ki minden esetben,

hanem csak egyes bűncselekmények esetén. A katonai igazságszolgáltatásban alkalmazható törvények az egyes bűncselekményeknél külön előírják, hogy mikor kell a főbüntetésen kívül még a hivatalvesztést, az állásvesztést vagy a lefokozást is kimondani.

A csendőrt közelebbről érdeklő cselekmények köréből hivatal- és állásvesztést ír elő a Btk. 484. §-a a *hivatali hatalommal való visszaélések* által elkövetett különböző büntettekre és vétségekre. Idetartoznak: szolgálatban elkövetett bántalmazás, vallomáskicsikarás céljából alkalmazott erőszak, a hivatali köteleesség teljesítésének megtagadása, a hivatali sikkasztás, a megvesztegetési esetek stb. Ugyanez a helyzet a vagyonelleni bűncselekményeknél (lopás, rablás, sikkasztás, zsarolás, hűtlen kezelés stb.).

Katonai bűncselekmények közül a függelemsértés egyes eseteiben (Ktbt. 75. §.) hivatalvesztést; szökés esetében hivatalvesztést és lefokozást (Ktbt. 99. és 100. §-ok), fogolyszöktetés esetében — ha őrszolgálati büntettnnek minősül — (Ktbt. 105. §.) hivatalvesztést; gyávaság büntetnének minden esetben lefokozást (Ktbt. 112. §.) és hivatalvesztést (Ktbt. 111. §.); a fegyelem- és rend elleni büntettek egyik esetében (Ktbt. 115. §.) hivatalvesztést; a szolgálati büntettek eseteiben pedig (Ktbt. 136. §.) hivatalvesztést ír elő.

3. Lássuk tehát, hogy ezekkel a fontos kihatású mellékbüntetésekkel szemben mi a vádlott helyzete az ítélethozatalnál és

miként védekezhetik ellenük

a perorvoslati eljárás során?

A bíróság akkor, amikor a büntetést kiszabja, mindig felveti a következő kérdéseket is:

1. előír-e a törvény a vádlott által elkövetett bűncselekményre hivatalvesztést (állásvesztést) és lefokozást, vagy sem?

2. Az adott esetben kötelezően be kell-e tartani a törvény előírását, vagy pedig a bíróságra van bízva, hogy mellékbüntetést is alkalmazzon?

Az első kérdésre a bíróság azonnal megkapja a feleletet, ha a bűncselekmény büntetési tételeit megnézi. Pl., ha a vádlottat a Btk. 477. §-ába ütköző hivatali hatalommal visszaélés büntetében találta bűnösnek, a Btk. 484. §-ából meg fogja látni, hogy a hivatalvesztés kötelezően elő van írva.

No most már mitévő legyen a bíróság? Alkalmazza-e ezt a mellékbüntetést, avagy sem? Egyáltalán: lehet-e gondolkozni azon, hogy esetleg ne alkalmazza, hiszen az alkalmazást a Btk. 484. §-a, amikor a „kimondandó” szót használja, kötelezően előírja? Főként olyankor kerül nehéz helyzetbe a bíróság, ha a vádlott jó magaviseletű, jó minőségű csendőr, aki a cselekményét talán csak szolgálati túlbuzgóságból követte el. Méltánytalan volna ezt a jó csendőrt a büntetésen kívül a hivatalvesztés kimondása révén még az állásától és a rendfokozatától is megfosztani.

A bíróságnak a törvény megoldási lehetőséget nyújt. A törvény ugyanis (Btk. 54. §. és a Bn. 36. §.) megadja a bíróságnak a jogot, hogy mindazon esetekben, *amikor főbüntetésül 6 havi fogházat, vagy államfogházat felül nem haladó szabadságvesztést vagy csak pénzbüntetést állapított meg, a mellékbüntetésként előírt hivatal- és állásvesztés*

kimondását mellőzhesse.

Ugyanez a helyzet lényegileg a lefokozás mellőzésének a kérdésében is. Ezt a kérdést részleteiben a Kbtbk. 22. és 23. §-ai szabályozzák.

A haditörvényszéknek tehát elvileg megvan a joga, hogy méltányos esetekben ezektől a súlyos kihatású mellékbüntetésektől eltekinthet. Ebből viszont az következik, hogy ha a haditörvényszék ezzel a jogával törvényszerűen élt, akkor *ez ellen semmisségi panasznak (az ügyész vagy esetleg a magánpanaszos részéről) nem lehet helye*. Ha azonban a haditörvényszék ezzel a jogával törvénytelenül élt, vagy éppen visszaélt volna (pl. lopás büntette miatt történt elítélésnél 7 havi börtönt szabott ki, de a hivatalvesztést és a lefokozás kimondását mégis mellőzte), akkor ezzel az ítékezésével megsértette a Btk. 341. és 54. §-ait, valamint a Kbtbk. 23. §-ának a rendelkezéseit és így okot szolgáltatott, hogy az ítéletnek ez a büntetés-kiszabási része (a Kbp. 358. §-ának az Élt. 35. §-a által helyettesített 11. pontja alapján) megsemmisíttessék.

4. *Ha a bíróság a mellékbüntetést akkor is kimondotta, amikor (a Btk. 54. §-a, illetve a Bn. 36. §-a, avagy a Kbtbk. 23. §-a szerint) mellőzhette volna, akkor a törvény*

a vádlottnak fellebbezést enged meg.

(Élt. 29. §. 3. és 5. pontjai). Viszont ha e mellékbüntetések kimondását akkor mellőzte, amikor kimondhatta volna, a vádlott terhére lehet fellebbezéssel élni.

Ha tehát a haditörvényszék azt a csendőrt, akit vallo-más-kicsikarás céljából történt bántalmazás által elkövetett hivatali hatalommal való visszaélés (korrekcionális) vétségében bűnösnek mondott ki s ezért 3 havi fogházra, ezenkívül

pedig hivatal- és állásvesztésre is ítélte, akkor a vádlottnak joga van a hivatal- és állásvesztés ellen fellebbezéssel élni, mert a büntetés kevesebb hathavi fogháznál, a bíróságnak tehát jogában állott volna a hivatal- és állásvesztés kimondását mellőzni.

5. A fellebbezés akkor eredményes,

ha meg tudja győzni a bíróságot, hogy az eset összes kísérő körülményei szerint a hivatalvesztés (állásvesztés) — és az ezzel kapcsolatos lefokozás — kimondása méltánytalan volt.

90. A vádlott jogai és kötelességei a perorvoslat elintézése alatt.

1. A kellő időben bejelentett fellebbezésnek és semmisségi panasznak

halasztó hatálya van.

Ez azt jelenti, hogy a perorvoslat végleges elbírálásáig a kiszabott büntetést nem lehet végrehajtani. A vádlottnak azonban joga van, hogy a *büntetést* — az illetékes parancsnok hozzájárulásával — már az ítélet jogerőre emelkedése előtt *megkezdhesse*, de csak akkor, ha akár ő, akár pedig az ügyész csak a büntetés mértéke ellen jelentett be perorvoslatot (fellebbezést). Tisztek — ha börtönre lettek ítélve — büntetésüket csak az ítélet jogerőre emelkedése után kezdhetik meg.

2. Ezelőtt — a Kbp. 417. §-a szerint — az a veszély fenyegette a fogva levő vádlottat, hogy perorvoslata folytán abba a hátránycs helyzetbe kerül, hogy nem számítják be neki a kiszabott büntetésbe azt az időt, ami az elsőfokú bírói ítélet meghozatalától a legfelsőbb honvédtörvényszék döntéséig eltelt és amit ő vizsgálati fogságban töltött el. Ez a körülmény alkalmas volt arra, hogy a perorvoslattól elállásra bírja a vádlottat. Ezen segített, az Élt. 38. §-a kimondotta, hogy: „*A legfelsőbb honvédtörvényszék méltánylást érdemlő esetben elrendelheti, hogy az az idő, amelyet a szabadságvesztésre ítélt az elsőfokú büntető ítélet kihirdetése óta letartóztatásban töltött,*

a büntetésbe — egészen vagy részben — akkor is beszámítassék,

amikor ily beszámításnak a Kbp. 417. §. szerint helye nem volna.“ A legfelsőbb honvédtörvényszék ezzel a méltányossági jogával élni is szokott.

Ha a vádlott által használt perorvoslat kifejtéséből *nem tűnik ki, hogy tulajdonképpen mit sérelmez az ítélettel szemben*, akkor erre nézve őt az a honvédtörvényszék, amelyik a sérelmezett elsőfokú ítéletet hozta, jegyzőkönyvileg kihallgatni köteles. A bejelentett perorvoslat a kifejtésére nyitva álló határidőn belül módosítható vagy kiegészíthető.

3. A perorvoslat bejelentéséről, valamint a megokolás benyújtásáról a honvédtörvényszék a perorvoslatot bejelentő *ellenfclét értesíteni köteles*, hogy az utóbbi ennek az értesítésnek a kézhezvételétől számított 3 napon belül a perorvoslattal szemben

ellenészrevételeket

tehessen. Ezekben az ellenészrevételekben mindazt ki lehet fejeteni, ami alkalmasnak látszik arra, hogy a perorvoslatban felhozottakat megcáfolja. Ilyen ellenérvek lehetnek a következők: 1. a perorvoslatot olyan egyén nyújtotta be, akinek ehhez a törvény szerint nincs joga; 2. a perorvoslat a törvény szerint meg nem engedett; 3. a perorvoslatot elkésetten jelentették be, illetve jogérvényes lemondás után terjesztették elő; 4. a védő által bejelentett perorvoslathoz a vádlott nem járult hozzá; 5. a bejelentett perorvoslat nincs kifejtve, végül 6. a perorvoslatban felhozott érvek légből kapottak, mert a főtárgyalási adatokkal nem egyeznek s ezért sem tényállási, sem jogi részükben nem állják meg a helyüket.

4. A perorvoslatokat és az ellenészrevételeket az elsőfokú bíróság a bűnügy irataival együtt felterjeszti a legfelsőbb honvédtörvényszékhez.

A legfelsőbb honvédtörvényszék

a honvéd koronaügyész véleményének előzetes beszerzése után először is azt a kérdést dönti el, hogy a perorvoslat zárt ülésben, avagy nyilvános tárgyaláson bíraltassék-e el?

Általában szabály, hogy *a legfelsőbb honvédtörvényszék az iratok alapján ítélezik*, tehát bizonyításfelvételt nem tart, tanukat, szakértőket nem hallgat meg. Az elsőfokú bíróságtól — sőt az illetékes parancsnoktól is — azonban felvilágosításokat kívánhat és elrendelheti az ügyiratok kiegészítését is.

Fellebbezés fölött mindig zárt ülésben kell határozni. Ebben a zárt ülésben sem a fellebbező vádlott, sem a védője nem lehet jelen. A zárt ülésen a legfelsőbb honvédtörvényszék elnöke elnököl; a tanács két katonaállományú tábornokból vagy ezredesből, egy hadbíró-tanácselnökből és három hadbíró-tanácsosból áll, tehát héttagú. A tanács a honvéd koronaügyésznek vagy helyettesének meghallgatása után hozza meg a határozatát és pedig az ügy érdemében, ítélettel, egyébként végzéssel.

A semmisségi panasz fölött a legfelsőbb honvédtörvényszék vagy zárt ülésben vagy nyilvános tárgyaláson dönt. A nyil-

vános tárgyaláson a fogva levő vádlottnak nincs megjelenési igénye, a szabadlábon levő vádlott azonban megjelenhet, vagy magát a védőjével képviseltetheti. A fogva levő vádlott érdekeit a tárgyaláson a védője képviselheti. Joga van megjelenni a magánpanaszosnak (sértettnek) is személyesen, vagy a jogi képviselője útján.

A nyilvános tárgyaláson a honvéd koronaügyésznek, továbbá — kötelező védelem esetén — a védőnek okvetlenül jelen kell lennie. *Itt is a vádlottat — vagy a védőjét — illeti az utolsó felszólalás joga.*

A semmisségi panasz fölött a legfelsőbb honvédtörvényszék az ügy érdemében ítélettel, egyébként végzéssel dönt.

A legfelsőbb honvédtörvényszék először is azt vizsgálja, hogy a bejelentett perorvoslat megengedett-e, avagy sem. Ha úgy látja, hogy nem jogosult egyén használta, hogy elkéshten vagy a perorvoslatról történt jogérvényes lemondás után használták, vagy ha a bejelentett perorvoslat nincs kifejtve, azt mint meg nem engedettet *visszautasítja.*

Ha visszautasításra nincs ok, akkor a perorvoslatot elbírálja, hogy alapos-e vagy alaptalan? Ha alaposnak találja, az ítéletet a semmisségi ok által érintett részében feloldja, a továbbiakban pedig *vagy maga hoz a feloldott helyett más ítéletet*, vagy pedig az ügyet új tárgyalás és új ítélethozatal végett *visszaküldi* az elsőfokon eljáró honvédtörvényszéknek.

Mindazokban az esetekben, amikor a semmisségi panasz a Kbp. 358. §. 1—5. pontjaira van felépítve és alaposnak találattott, az ügyet a fellebbviteli bíróság — új tárgyalás elrendelése mellett — *visszaküldi* az elsőfokú bírósághoz. Akkor is *visszaküldi* az ügyet a honvédtörvényszékhez, ha a haditörvényszék a maga illetéktelenségét helytelenül mondotta ki, továbbá ha az elsőfokon eljáró bíróság a vádat nem bírálta el egészen. Ha pedig úgy találja a legfelsőbb honvédtörvényszék, hogy az elsőfokú bíróság tévesen állapította meg az ügyben a hatáskörét, akkor az ügyet átteszzi az illetékes polgári bírósághoz. Minden más esetben maga hoz érdemi ítéletet.

Általánosságban azt mondhatjuk, hogy a legfelsőbb honvédtörvényszék olyan esetekben hoz maga határozatot, amikor úgy találja, hogy az ügy kétségtelenül honvédbírósági hatáskörbe tartozik és az elsőfokon eljáró bíróság — törvényes keretek közt mozgó tárgyalása során — helyesen és kielégítően állapította meg a váddal azonos tényeket, csak ott hibázott, hogy a tényekből a jogi következtetéseket — a minősítés vagy a büntetés kiszabása tekintetében — helytelenül vonta le. Ezeket a hibásan levont következtetéseket helyesbíti a törvény helyes álláspontja szerint a másodfokú ítéletében, de határozatát mindig az elsőfokú bíróság által megállapított tényekre alapítva, ami azt jelenti, hogy *a legfelsőbb honvédtörvényszék előtt újabb bizonyításnak nincs helye.*

91. Az újrafelvétel.

1. Jogerős elítéltetés esetén csak az újrafelvétel és a jogegység érdekében használandó semmisségi panasz nyújt lehetőséget ahhoz, hogy az elítélt csendőr a rehabilitálását, vagyis ügyének kedvezőbb végkimenetelét (pl. rendfokozatának visszanyerését, nyugdíjának visszaszerzését stb.) kérje. Az újrafelvétellel a jogerősen elítéltek igen nagy százaléka megpróbálkozik. Egyesek éveken át ismételten is előterjesztik újrafelvételi kérelmüket, amivel azonban persze nem érhetnek el eredményt, ha nem ismerik és nem tartják be a törvény idevonatkozó rendelkezéseit.

2. Újrafelvételnek

csak jogerősen elintézett ügyben van helye,

azért az újrafelvételt *rendkívüli perorvoslatnak* is nevezik. Jogerős bírói ítélet nélkül, kegyelmezési eljárás útján (egyéni pertörlés, vagy közkegyelem folytán) elintézett bűnügyekben újrafelvételnek nincs helye. Ez a legfelsőbb honvédtörvényszék állandó gyakorlata.¹

Az újrafelvétel történhetik 1. a vádlott javára és 2. a vádlott terhére.

3. Nézzük először azokat a feltételeket, amiktől függően

a vádlott terhére

helye lehet újrafelvételnek.

Első feltétel, hogy a bűncselekmény még nem évült el. *Ha az elévülés már beállott, a vádlott terhére többé semmiféle újrafelvételnek nincs helye.* Az elévüléshez hasonló következményű eset az is, ha az újrafelvételt a vádlott *terhére* olyan időben indítványozzák, amikor a vádlott már kikerült a honvéd büntetőbíráskodás alól és polgári bíráskodás alá került. Ekkor ugyanis a következő helyzet áll elő:

Ha az újrafelvétel tárgyát képező cselekményt *a polgári Btk. is üldözi* (pl. lopás, rablás, gyilkosság stb.), akkor újrafelvétel esetén az eljárás lefolytatására a Kbp. 16. §. 1. bekezdésében foglaltak szerint már nem a katonai, hanem a polgári bíróság hivatott. Miután azonban a katonai igazságszolgáltatás érdekeit is érinti az a kérdés, hogy újrafelvétel legyen-e az ügyben vagy sem, azért a törvény úgy oldja meg a kérdést, hogy elsősorban a legfelsőbb honvédtörvényszék dönt, de csak arra vonatkozóan, hogy az újrafelvétel egyáltalán megengedhető-e vagy sem? Ha a legfelsőbb honvédtörvényszék úgy döntött, hogy az újrafelvétel megengedhető, akkor az iratokat a

¹ Ez a m. kir. Kúria álláspontja is.

cselekmény elkövetési helye szerint illetékes polgári bírósághoz kell átküldeni. A polgári bíróság azután az újrafelvétel elrendelése tárgyában szabadon és függetlenül dönt s ha igenlően döntött, az újrafelvett ügyet ez a polgári bíróság fogja elintézni is.

Ha azonban az újrafelveendő ügy tárgya *katonai bűncselekmény* (függелеmsértés, szökés stb.) és az újrafelvételi indítványt *egy év múlva* terjesztik elő azután, hogy a tettes a katonai szolgálati kötelekből kikerülve polgári bírósági illetékesség alá jutott, újrafelvételnek már nincs helye.¹

4. A feljelentés félretételével vagy a nyomozó eljárás megszüntetésével, avagy felfüggesztésével elintézett ügynek újból való megindítása vagy folytatása az újrafelvétel általános szabályaitól eltérő módon történik. Amíg ugyanis az újrafelvételi eljárást általában a legfelsőbb honvédtörvényszék rendeli el, addig az itt említett esetekben az illetékes parancsnok rendeli el.

Az elrendelés előtt tisztázni kell

a következőket: 1. a cselekmény üldözhetősége elévülés következtében nem szűnt-e már meg; 2. ha a cselekmény csak kívánatra (magánindítványra) üldözendő, a magánpanaszos illetékes előterjesztett-e? végül 3. a honvédbírósági illetékesség a Kbp. 16. §-a szerint nem szűnt-e meg?

A vádemelés után jogerősen megszüntetett bűnvádi eljárás újrafelvételének feltételei a következők: 1. az illetékes parancsnok utasításán nyugvó ügyészi indítvány; 2. az elévülés nem állott be; 3. kívánatra (magánindítványra) üldözhető cselekmény esetén szabályszerű magánindítvány; 4. olyan új bizonyítékok, amelyek önmagukban avagy a korábban beszerzett bizonyítékokkal kapcsolatban alkalmasaknak látszanak a terhelt bűnösségének bizonyítására.

5. Jogerősen felmentett vádlott terhére

a következő előfeltételek fennforgása esetén lehet újrafelvételnek helye: 1. a vádlott még életben van; 2. a cselekmény még nem évült el; 3. az alapeljárásban a felmentést hamis okirat, hamis tanuzás, megvesztegetés stb. idézte elő; 4. olyan új tények merültek fel (pl. a vádlott későbbi beismerése), amelyek önmagukban vagy a korábban beszerzett bizonyítékokkal együtt alkalmasaknak látszanak marasztaló ítéletre; 5. az illetékes parancsnok utasításán nyugvó ügyészi indítvány az újrafelvétel elrendelésére; 6. indítványi cselekményeknél a magánpanaszos által előterjesztett magánindítvány.

¹ Kbp. 16. §. 2. bek.

6. Jogerősen elítélt vádlott terhére

az újrafelvétel részleteit a Kbp. 391. §-a szabályozza. Ilyen újrafelvételi indítványt csak a vádló (honvédügyész, csendőr-ügyész stb.) tehet, de ő is csak az illetékes parancsnok utasítása alapján. További feltétel, hogy 1. a vádlott még életben van, 2. a cselekmény nem évült el, 3. az alapítéletet a bíróság megtévesztése folytán hozták s végül 4. olyan új bizonyítékok merültek fel, amelyek az alapeljárás adataival együtt, avagy önmagukban is alkalmasak arra, hogy az alapperben megállapított tényállást lényeges vonatkozásban megváltoztassák. De ezeken felül az is szükséges, hogy az újrafelvett ügyben hozandó újabb büntetés előreláthatóan sokkal súlyosabb legyen, mint az alapperben kiszabott büntetés. Pl. ha az alapperben a bíróság a vádlottat halált okozó súlyos testisértés büntetében, tehát olyan bűncselekményben mondotta ki bűnösnek, amire a törvény (Btk. 306. §.) 10 évig terjedhető fegyházbüntetést ír elő, újrafelvétel indítványozható akkor, ha az újonnan felmerült bizonyítékok szerint vádlott nem haláltokozó súlyos testisértést, hanem a Btk. 278. §-ába ütköző gyilkosság büntetést követte el, mert erre a törvényben halálbüntetés, vagyis sokkal súlyosabb büntetés van előírva. Vagy pl. a vádlottat csak véttség miatt ítélték el, holott később kiderült, hogy büntettet követett el. Ilyen eset az is, ha utóbb kiderül, hogy az elítélt olyan bűncselekményt követett el, amely miatt a törvény szerint el kellett volna vesztítenie a rendfokozatát, az alapítélet pedig — miután az újabban felmerült bizonyítékok akkor még nem voltak ismeretesek — meghagyta a rendfokozatát.

7. A feltételek, amelyeknek fennforgása esetén

a vádlott javára

lehet élni újrafelvétellel, a következők:

Az újrafelvételt kérheti: 1. a vádlott (elítélt); 2. a védője; 3. a kiskorú vádlott (elítélt) törvényes képviselője; 4. az ügyész (jogutódja), aki az alapeljárásban a vádló szerepét töltötte be, de ő csak az illetékes parancsnok utasítása alapján. Ezenfelül — ha az elítélt meghalt, vagy elmebetegségben szenved — az újrafelvételt kérheti a házastársa, fel- és lemenő ágbeli rokona, testvére és gondnoka is.

Miután a Kbp. XXI. fejezete „elítélt” javára engedi meg az újrafelvételt, ebből következik, hogy a vádemelés előtt befejezett bűnügyekben (pl. a feljelentés félretételével, vagy a nyomozóeljárás megszüntetésével) a terhelt javára újrafelvételnek nincs helye.¹

¹ A Kbp. 388., 389., 394. §-aiban mindenütt „elítélt”-ről van szó.

8. Az újrafelvételi kérelemben

a következőket kell igazolni:

1. hogy az alapítéletet hamis bizonyítékok alapján, tehát a bíróság megtévesztése folytán hozták, vagy 2. az elítéltetést megvesztegetés vagy harmadik személynek más bűncselekménye idézte elő, vagy 3. hogy azóta olyan új tények és bizonyítékok derültek ki, amelyek önmagukban, avagy a korábbi bizonyítékokkal kapcsolatban alkalmasaknak látszanak arra, hogy a jogerősen elítélt felmentessék, avagy enyhébben büntetendő cselekményben mondassék ki bűnösnek; avagy 4. olyan új bizonyíték forog fenn, amely szerint ugyanazt az egyént ugyanazért a tettet ismételtén ítélték el.

Az újrafelvételi kérelmeknek *az szokott az alapvető hibájuk lenni*, hogy az elítélt nem új bizonyítékokkal áll elő, hanem az előző tárgyaláson a bizonyító eljárás körébe már bevont bizonyítékokat ismétli meg és igyekszik azokat egyoldalú magyarázattal a maga javára beállítani. Az ilyen kérelmet természetesen visszautasítják.

9. Az újrafelvételi kérelmet annál a

honvédtörvényszéknél kell benyújtani,

amelyik az alapperben az elsőfokú ítéletet hozta. Legénységi egyének és rangosztályba nem sorolt havidíjasok újrafelvételi kérelmüket az alosztály (szárny-) parancsnokságnál kihallgatáson szóval is előterjeszthetik. A parancsnokságnak a kérelmet jegyzőkönyvbe kell foglalnia. Fogvalevők újrafelvételi kérelmüket a büntetőintézet felügyelőtisztjénél is előterjeszthetik, aki azt szintén jegyzőkönyvbe foglalja.

A honvédtörvényszék az újrafelvételi kérvényben felhozott tárgyában *bizonyításfelvételt* folytat le. Vagyis tisztázni igyekszik mindazokat a ténykörülményeket, amelyek szükségesek ahhoz, hogy az újrafelvétel elrendelése tárgyában a legfelsőbb honvédtörvényszék állást foglalhasson. A honvédtörvényszék az újrafelvételi kérelemről azt az ügyészt (jogutódját) is értesíti, aki az alapperben vádló volt.

Ha a honvédtörvényszék azt látja, hogy az újrafelvételt nem jogosult egyén kérte, avagy ha az elítélt (vádlott) terhére előterjesztett újrafelvétel alapjául szolgálható okok és körülmények nincsenek megjelölve, ha a vádlott meghalt és az újrafelvételt az ő terhére kérték, ha a vádlott terhére irányuló újrafelvételi kérelmet az elévülési idő után terjesztették elő és végül, ha katonai bűncselekmény megtorolhatása céljából az újrafelvételi kérelmet elkésztetten terjesztették elő (amikor t. i. a megtorlás lehetősége ki van zárva), akkor az újrafelvételi kérelemben felhozott bizonyítékok beszerzésének mellőzését

végzésben kimondja. Erről a kérelmezőt a végzéssel értesíti és az iratokat — ez esetben is — felterjeszti a legfelsőbb honvédtörvényszékhez.

10. Az újrafelvételi indítvány fölött érdemben mindig

a legfelsőbb honvédtörvényszék

határoz. Joga van ahhoz is, hogy újrafelvétel esetén az illetékes parancsnok helyett más, ugyanolyan hatáskörű parancsnokot küldjön ki.

Sem az újrafelvételi kérelemnek, sem az újrafelvétel elrendelésének *nincs felfüggesztő hatálya*. Ha azonban az újrafelvételt az elítélt (vádolt) javára kérték, és a kérelem alaposnak mutatkozik, a legfelsőbb honvédtörvényszék elrendelheti a büntetés végrehajtásának felfüggesztését. Ugyanezt az illetékes parancsnok is megteheti.

11. Ha az újrafelvételt elrendelték,

az ügy rendszerint visszakerül a nyomozóeljárás állapotába. Ha az újrafelvett bűnügyben — a beszerzett új bizonyítékok alapján — *az eljárást megszüntetik*, vagyis, ha az újrafelvett ügy főtárgyalás tartása nélkül nyer befejezést, a terhelt vagy hozzátartozói kívánhatják, hogy ezt a megszüntetést a hivatalos lapban tegyék közzé, sőt — ha az érdekeltek a költséget viselik — más napilapban is közzétehető.

Az újrafelvett bűnügyben *a vádlott jelenléte* a főtárgyaláson csak akkor kötelező, ha a vádlott terhére rendelték el az újrafelvételt, vagy ha megjelenését a bíróság nélkülözhetetlennek tartja. Az újrafelvett ügyben hozott ítéletben elrendelhető az alapítéletben kiszabott büntetés végrehajtásának a felfüggesztése is.

Ha az új ítélet is megállapítja a vádlott bűnösségét, a büntetés kiszabásánál az előző büntetésből már végrehajtott részt az elítélt javára be kell tudni. Ha pedig az újrafelvételt az elítélt javára rendelték el, az új ítéletben *nem szabható ki a vádlottra súlyosabb büntetés*, mint amilyent az első ítélet tartalmazott.

Az új ítéletek ellen ugyanazokkal a *perorvoslatokkal* lehet élni, mint más ítélet ellen.

12. A Kbp. 401. §-a az újrafelvételnek egy rendkívüli esetével foglalkozik, amikor a legfelsőbb honvédtörvényszéknek megadja a jogot, hogy az eljárás újrafelvételét az elítélt javára

hivatalból is elrendelhesse,

ha az eléje került ítélet ténymegállapításainak helyessége iránt alapos kétségei támadnak. Magánfelek azonban a legfel-

sőbb honvédtörvényszékhez ilyen indítványt nem terjeszthetnek elő. Ha az *illetékes parancsnok* terjeszt elő ilyen indítványt, az a honvéd koronaügyészhez kerül, mert csak ő (a honvéd koronaügyész) jogosult ilyen rendkívüli újrafelvételre szóló indítványt a legfelsőbb honvédtörvényszék elé terjeszteni.

13. Megemlítjük itt azt a rendkívüli perorvoslatot is, amit az Élt. 56. §-a olyan egyének részére ad meg, akiket

tábori haditörvényszék

szabadságvesztésre ítélt. Az ilyen egyének vagy maguk, vagy törvényes képviselőjük útján kérhetik a honvédelmi miniszterhez címzendő beadványukban, hogy az a honvéd koronaügyészt utasítsa, hogy a tábori bíróság ítélete ellen (aminek ő a törvényességét vita tárgyává teszi) a *jogegység érdekében* éljen semmisségi panasszal a legfelsőbb honvédtörvényszékhez, avagy ott az eljárás újrafelvételének az elrendelését indítványozza. Erre a honvédelmi miniszteri rendelkezésre azért van szükség, mert a tábori bíróság ítélete ellen nincs helye rendes perorvoslatnak. Ezzel a rendkívüli perorvoslattal kívánja a törvény megadni az elítéltnak a lehetőséget, hogy a tábori bíróság ítélete a legfelsőbb honvédtörvényszék felülvizsgálata alá kerüljön.

92. A büntetés végrehajtása.

1. A jogerős ítéletet elvileg azonnal végre kell hajtani, a megkezdett büntetést pedig nem lehet félbeszakítani. A honvédtörvényszék hatáskörébe tartozik a gondoskodás és a felügyelet, hogy a bírói úton kiszabott büntetések az ítélet rendelkezései szerint hajtassanak végre. Az ítélet végrehajtásába azonban a honvédtörvényszék mellett más igazságügyi szervek is beleszólnak. Mert bár a Kbp. 413. §. 2. bekezdése azt mondja ki, hogy „az ítélet végrehajtása iránt... a bíróság intézkedik“, a büntetésvégrehajtás kérdése több szerv feladatkörébe van utalva.

Ilyen szerv az *illetékes parancsnok*, akinek *végrehajtó záradékkal* kell az ítéletet ellátnia, hogy a végrehajtás kezdetét vehesse. Az illetékes parancsnok az *egy évet meg nem haladó* szabadságvesztés-büntetés végrehajtásának 8 hétig terjedő időre

elhalasztását vagy félbeszakítását

engedélyezheti. *Nyolc hétnél tovább tartó* félbeszakítást vagy elhalasztást csak a honvédelmi miniszter engedélyezhet. Az il-

letékes parancsnok (illetve a honvédelmi miniszter) dönt afellett is, hogy a büntetés végrehajtásának elhalasztását, avagy félbeszakítását *biztosíték* nyújtásához vagy más feltételhez kösse-e?

2. Honvédtörvényszék által kiszabott büntetések végrehajtása *a vegyesdandár-büntetőintézetekben történik.*¹ Ezeket az intézeteket felügyelő tiszt vezeti, aki igazságügyi vonatkozású ügyek tekintetében közvetlenül a honvéd vegyesdandár ügyészének van alárendelve. A büntetés végrehajtását illetően tehát a honvéd ügyészeknek is bizonyos intézkedési joguk van. Mintán pedig a honvéd büntetőintézetek — a honvéd ügyész útján — a területileg illetékes vegyesdandárparancsnoknak vannak alárendelve, *a vegyesdandárparancsnok* a büntetés végrehajtása tekintetében olyan ügyekben is jogokat gyakorol, amelyekben egyébként nem ő az illetékes parancsnok.

3. Az ítélet végrehajtása úgy történik,

hogy a jogerős ítéletet az a honvédtörvényszék, amelyik hozta, az illetékes parancsnok végrehajtható záradékával ellátás végett átküldi annak az ügyésznek, aki az ügyben a vádiratot benyújtotta. Az ügyész az illetékes parancsnokától kieszközli a végrehajtási záradékot. Ez abból áll, hogy az eredeti ítéletre a következő szavakat vezeti rá: „*Az ítélet végrehajtható X. Y. s. k. illetékes parancsnok.*“

4. Ha az elítélt halasztást vagy félbeszakítást óhajt elérni,

kérelmét az ítélet kihirdetése, vagy — perorvoslat esetén — a legfelsőbb honvédtörvényszék döntése után azonnal be kell nyújtania az illetékes parancsnok ügyészéhez. Benyújthatja az illetékes honvédtörvényszéknél is, de célszerűbb közvetlenül ahhoz az ügyészhez benyújtani, aki a halasztási vagy félbeszakítási kérelem tekintetében az illetékes parancsnoknál az ügyben úgysis javaslatot fog tenni. Ha az illetékes parancsnok a halasztást vagy a félbeszakítást engedélyezte, erről az ügyész a honvédtörvényszéket értesíti és ezt a tényt az ítéletre a bíróság záradék alakjában reávezeti.

Az elhalasztás, illetve a félbeszakítás engedélyezésének *okai lehetnek*: 1. szolgálatiak, vagy 2. az elítélt családi és személyi viszonyaira vonatkozók. *Szolgálati okokon* nyugvó halasztási vagy félbeszakítási kérelem az elítélt előljáró parancsnoksága részéről is előterjeszthető. *Nem szolgálati okokon* nyugvó kérelem esetén azt is tisztázni kell, tegyen-e le az el-

¹ A végrehajtás részleteit a D—4. jelzetű szolgálati könyv foglalja magában.

ítélt biztosítékot vagy sem. Ha az elítélttel szemben fennforog a gyanú, hogy a büntetés végrehajtása elől esetleg megszökik, biztosítéknyújtással kell valószínűsíteni, hogy a megszökésétől nem kell tartani.

A büntetését már töltő elítélt félbeszakítási kérelmét a büntetőintézetnél is előterjesztheti; vagy e célból a honvédtörvényszék elé vezetését kérheti, ahol kérelme tárgyában jegyzőkönyvet vesznek fel és azt az illetékes parancsnok ügyészéhez juttatják.

Halasztási vagy félbeszakítási kérelem *szolgálati indoka lehet* pl., hogy az ítélet azonnali végrehajtásából a szolgálatra zavar vagy hátrány fog beállni, mert az elítélt olyan különleges szolgálati kört tölt be, ahol nélkülözhetetlen mindaddig, míg az utódjaként oda vezényelt bajtársát e munkakörbe be nem vezeti. Természetes, hogy az elítélt ilyen érvelésének helytálló voltát az előljáró parancsnokságtól is megkérdezzük. *Magántermészetű okok lehetnek:* az elítélt súlyos betegsége, ami miatt reá a büntetés végrehajtása életveszélyt jelentene, a büntetés azonnali végrehajtása az elítélt családját súlyos nyomorba döntené, stb. Nem elég azonban ezeket az okokat a kérvényben csak felhozni, hanem azokat bizonyítani, vagy legalábbis valószínűsíteni is kell.

5. Rangvesztési ítélet

végrehajtása úgy történik, hogy az illetékes parancsnok végrehajtó záradékát a honvédtörvényszék közli az elítélttel. A rendfokozati jelvényeket maga az elítélt tartozik a gallérjáról eltávolítani. Csak akkor kell mással eltávolíttatni, ha azok önkéntes levágását megtagadja. Ha az elítélt büntetőintézetben van, a rendfokozati jelvények eltávolítását ilyen esetben egy kulesár hajtja végre. A rangvesztést kimondó ítélet jogerőre emelkedését a honvédtörvényszék azonnal közli az elítélt előljáró parancsnokságával, hogy illetményeit beszüntethessék, illetve a leszállított illetményeit megállapítsák.

6. Pénzbüntetést

kimondó ítélet jogerőre emelkedésekor a honvédtörvényszék figyelmezteti az elítéltet, hogy a pénzbüntetést 15 nap alatt fizesse meg. Az illetékes parancsnok megengedheti, hogy az elítélt a pénzbüntetést *egy éven belül részletekben fizethesse meg*, vagy pedig a lefizetésére *két hónapi halasztást* engedélyezhet. Ha az elítélt tényleges szolgálatot teljesít és a pénzbüntetést önként nem fizeti le, illetve a részletfizetési határidőket és összegeket nem tartja be, azt az illetékes honvédtörvényszék megkeresésére a gazdasági hivatal levonja.

93. Feltételes szabadságra bocsátás.

1. A Ktbt. 14. §-a szerint: „Katonai bíróság által elítélt egyén feltételes szabadságra bocsátása és ennek visszavonása felől a honvédelmi miniszter határoz.

Azok, akiknek egy évet felülhaladó szabadságvesztésbüntetését katonai büntetőintézetben hajtják végre, büntetésük két-harmadrészének kitöltése után feltételes szabadságra bocsáthatók. Közvetítőintézetbe szállításnak helye nincs.“

A feltételes szabadságra bocsátás részleteit a D—4. jelzetű Szabályzat 37. §-a írja elő, lényegében a következőképpen:

A büntett vagy vétség miatt szabadságvesztésre ítélt büntetésük második harmadrészének letöltését két hónappal megelőző időtől kezdve a büntetőintézet felügyelőtiszte előtt

kérhetik

feltételes szabadságra bocsátásukat. Az életfogytig tartó fegyházra ítélt ilyen kérelmet akkor terjeszthetnek elő, ha büntetésükből — 2 hónap híján — 15 évet kitöltöttek.

2. A Btk. 49. §-a szerint

nem bocsáthatók feltételes szabadságra:

1. a külföldiek, 2. a lopás, rablás, sikkasztás, orgazdaság, csalás, gyújtogatás bűncselekményeibe visszaeső bűnözők, de az utóbbiak csak akkor, ha a jelenlegi elítéltetésük tárgyát képező bűncselekményt az előző büntetésük kiállása után 10 éven belül követték el. Az ilyenek kérelmét már a büntetőintézet felügyelőtiszte köteles visszautasítani.

A büntetőintézet a feltételes szabadságot kérő kérelemről *jegyzőkönyvet* vesz fel. Ez bevezető részében azt tartalmazza, hogy a kérelmezőt melyik bíróság, miért és milyen büntetésre ítélte, büntetésének utolsó harmadrésze mikor veszi — vagy vette — kezdetét és hogy feltételes szabadságolása esetén melyik községben óhajd letelepedni, illetve hol lesz az állandó tartózkodási helye. Azután feltüntetik a jegyzőkönyvben, hogy a kérelmező a fogsága alatt milyen szorgalommal és eredménnyel dolgozott, az iskolai tanulásban minő eredményt ért el, a hit- és erkölestani oktatásokat milyen eredménnyel hallgatta. A folyamodó kérelmét a büntetőintézet lelkésze, a vezető foglár, az orvos és a felügyelőtiszte véleményezik.

3. A jegyzőkönyvet a büntetőintézet felügyelőtiszte a honvédtörvényszék vezetőjéhez juttatja. Utóbbi gondoskodik a

felügyelőbizottság

összeállításáról. A bizottság tagjai: a honvédtörvényszék vezetője (helyettese), csendőröknél a csendőrigyész, a fogház fel-

ügyelőtiszt, a lelkész, a vezető foglár és két katonaállományú tiszt. A felügyelőbizottság a kérelem tárgyában felvett jegyzőkönyvben foglaltakra figyelemmel reávezeti a jegyzőkönyvre a véleményét. Véleményének megalkotásánál a bizottság csak a kérelmező személyes viszonyaira (nős, nőtlen, gyermekeinek száma, stb.) és a büntetőintézetben tanúsított magaviseletére lehet tekintettel.

4. A feltételes szabadságra bocsátás tekintetében

a honvédelmi miniszter dönt.

Döntését a honvéd ügyésszel közli, az ügyész pedig a legközelebbi összeülése alkalmával a bizottságnak bejelenti.

Ha a honvédelmi miniszter a feltételes szabadságra bocsátási kérelmet *elutasítja*, azt az elítélt a büntetés $\frac{5}{6}$ -od részének letöltése után — illetve életfogytig tartó fegyházra ítélt további két év után *megismételheti*. Kétszer elutasított kérelem újrafelvételére csak a honvédelmi miniszternek az a megbízottja jogosult, akit a honvédelmi miniszter az illető honvéd büntetőintézet megsejmlélésére kiküld.

5. *A feltételesen szabadságoltat* a honvéd büntetőintézet igazolvánnyal látja el. Az igazolvány a feltételesen szabadságolt szabadságolási körülményeinek és

magatartási szabályainak

leírása mellett azt a figyelmeztetést is tartalmazza, hogy a feltételes szabadságra bocsátott elítélt az illetékes község előljáróságánál (rendőrhatóságnál) jelentkezni és magát annak felügyelete alá helyezni tartozik. Ha a feltételesen szabadságolt az eredetileg részére lakóhelyül kijelölt községből más községbe óhajtott eltávozni és ott letelepedni, erre a főszolgabírótól (városban a rendőrkapitányságtól) kell engedélyt kérnie. Az új községbe érkezésekor — igazolványának felmutatása mellett — szintén jelentkezni köteles. A feltételes szabadságra bocsátásról a büntetőintézet felügyelőtisztje az illetékes csendőrsöt is értesíti.

A feltételesen szabadságoltnak

a csendőrség által ellenőrzésére

ugyanazok a szabályok mértékadók, amelyeket a 130. szakaszban a polgári bíróságok által elítélt, feltételesen szabadságoltak ellenőrzése tekintetében ismertettünk azzal a különbséggel, hogy azokat a jelentéseket, amelyeket polgári feltételesen szabadságoltakra vonatkozóan az illetékes kir. ügyészségnek kell megtenni, a honvédbíróság által elítélt feltételesen szabadságoltra vonatkozóan — a honvédelmi miniszterhez felterjesztés végett

— a csendőr kerületi parancsnoksághoz kell intézni. Ha olyan körülmények forognak fenn, amelyek miatt a honvédbíróság által elítélt feltételesen szabadságoltat el kell fogni, őt jelentés kíséretében a legközelebbi honvéd büntetőintézetnek kell átadni és erről a csendőr kerületi parancsnokságnak is jelentést kell tenni.

A feltételes szabadságra bocsátott — ha még tényleges szolgálati kötelezettségben áll — katonai szolgálatot is teljesíthet.

94. Kegyelmi kérvény.

1. A kegyelmezés joga az Államfőt illeti. Ezt a Kbp. 425. §-a a következőképpen fejezi ki: „*A büntetésnek kegyelemből elengedése vagy enyhítése csak Ő Felségét illeti meg.*” Ezt a feljogosítást az 1920. évi I. t.-c. alapján Magyarország Kormányzója gyakorolja.

A kegyelmezési jog a még végre nem hajtott büntetések elengedésére, illetőleg enyhítésére terjed ki. Az elengedés lehet teljes vagy részleges. Az olyan kegyelmi kérelmek, amelyek ezen túlmenő kedvezményt kérnek, nem vehetők figyelembe.

2. Elítélt csendőrök kegyelmi kérvényeikben rendszerint a következőket szokták kérni:

A bírói ítélet következtében

elvesztett rendfokozat visszaadását,

továbbá *a testületbe* a régi rendfokozattal, avagy anélkül leendő *visszavételüket*. Az ilyen kegyelmi kérvények a fenti okokból nem vezethetnek eredményre. A bírói ítéletnek a rangvesztést kimondó része ugyanis akkor, amikor az ítélet végrehajtható záradékát az elítélttel közölték, végrehajtottnak tekintendő. A rangvesztésre ítélt legénységi egyén régi rendfokozatát csak tényleges szolgálatteljesítés által, fokozatosan nyerheti vissza.

3. A testületből bírói ítélettel

eltávolított csendőrök visszavétele

elvileg a honvédelmi miniszter (20. osztály) hatáskörébe tartozik. Miután azonban a testületbe felvételnek egyik előfeltétele a büntetlen előélet, az ilyen irányú kérelmek kedvező elintézésére kevés a kilátás.

Éppen úgy nem vezet eredményre az olyan kérelem, amely az elítéltetésre vonatkozóan az országos bűnügyi nyilvántartásban feltüntetett adatoknak törlésére irányul.

4. Kegyelmi kérvény tehát csak akkor járhat eredményre, ha a kérelmező *csak a még végre nem hajtott büntetésnek* részben vagy teljesen való *elengedését* kérelmezi. De ilyen kegyelmezés is csak rendkívül indokolt esetekben történik. Ilyen

indokok lehetnek

pl.: ha az elítélt az elítéltetése tárgyát képező bűncselekményt eszményi indokból (hazafias felbuzdulás, bajtársi, emberbaráti szeretet, gyermeki szeretet) követte el. Ha eddigi szabadságvesztés-büntetése alatt kifogástalanul viselkedett és a feltétlen megbánás jeleit mutatja. Ha a szabadságvesztésbüntetés további végrehajtása reá életveszéllyel, családjára pedig teljes tönkremenéssel járna.

Aki kegyelmi kérvényt terjeszt elő, alattvalói hódolattal kell tennie. Jól meg kell fontolnia, hogy kérvényének van-e komoly, ténybeli alapja és hogy az a törvény értelmében egyáltalán teljesíthető-e? Külalak tekintetében a kegyelmi kérvényt úgy kell megszerkeszteni, mint a felségfolyamodványt. Meggondolatlan, alaptalan és lényegtelen indokokra támaszkodó kérelemmel az Államfőt nem szabad zaklatni. A kegyelmi kérvényben felhozottakat a kérvényező rendelkezésére álló módon és eszközökkel bizonyítani, vagy legalább valószínűsíteni tartozik.

5. A kegyelmi kérvényt az elítélt a büntetés megkezdése előtt az előljáró parancsnokságánál, a büntetés végrehajtásának megkezdése után pedig a büntetőintézet parancsnokságánál

terjesztheti elő.

Szabadlábban levő és tényleges szolgálatban már nem álló elítéltek a kérvényt az illetékes honvédtörvényszéknél nyújtják be. Az utóbbiak előterjeszthetik ugyan közvetlenül az Államfőhöz is, de ezzel csak az elintézkést késleltetik, mert a kérvénynek azt az utat, amelyet alább ismertetünk, a Legfelsőbb döntés előtt feltétlenül meg kell járnia. Az Államfő katonai irodája tehát a közvetlenül oda benyújtott kérvényt tárgyalás alá sem veszi, hanem a honvédelmi miniszter útján kiadja az illetékes honvédtörvényszéknek.

Ha a kegyelmi kérvény nincs írásba foglalva, az elítélt előljáró parancsnoksága, illetve a büntetőintézet vezetősége a kérvényezőt kérelme és indokai felől jegyzőkönyvileg köteles kihallgatni. A jegyzőkönyvet — vagy az írásban benyújtott kérvényt — e parancsnokság köteles ahhoz a honvédtörvényszékhez juttatni, amelyik a kérdéses ügyben az elsőfokú ítéletet hozta. Ha az elítélt a büntetését tölti, a letartóztató intézet parancsnoka arról is nyilatkozik, hogy a kérelmező a fogsága alatt milyen magatartást tanúsított és hogy milyen az egészségi állapota.

6. A bíróság a kérvényt — szintén kifejtett véleményével együtt — a vonatkozó ügyiratokkal eljuttatja az illetékes parancsnokhoz. Az illetékes parancsnok is köteles a kérelem tárgyában indokolt véleményt nyilvánítani. Ha a bíróság megállapított szabadságvesztésbüntetés *egy évet nem halad meg* és a kegyelmi kérvénnyel szemben mind a honvédtörvényszék, mind az illetékes parancsnok is elutasító álláspontra helyezkedett, azt már az illetékes

honvédtörvényszék visszautasítja.

A bíróságnak ehhez a jogot a Kbp. 425. §-hoz fűzött végrehajtási utasítás adja meg. Minden más esetben a honvédtörvényszék a kegyelmi kérvényt a nyilatkozatokkal, véleményekkel és a vonatkozó bűnügyi iratokkal együtt a legfelsőbb honvédtörvényszékhez terjeszti fel.

7. A legfelsőbb honvédtörvényszék

a honvéd koronaügyész meghallgatása után zárt ülésben határoz, hogy a kegyelmi kérelmet alaposnak vagy visszautasítandónak tartja-e. Ha alaposnak tartja — a véleményekkel és az iratokkal együtt — felterjeszti a honvédelmi miniszterhez, a miniszter pedig az illetékes (13.) ügyosztálya útján — saját véleményének kifejtése mellett — a katonai iroda útján az Államfőhöz.

8. Az Államfő döntése

után az iratok visszajutnak a honvédelmi minisztériumba. Az eredményéről a honvédelmi miniszter az illetékes honvédtörvényszéket értesíti.

Ha a legfelsőbb honvédtörvényszék a kérvényt nem tartja előterjeszthetőnek, az iratokat visszaküldi a honvédtörvényszékhez, hogy a kérvényezőt a kérelem visszautasításáról értesítse.

Ha a kegyelmi kérvény *kedvező elintézkést nyert*, a szükséges intézkedéseket a honvédtörvényszék teszi meg és erről a honvédelmi miniszterhez jelentést tesz, valamint az illetékes parancsnokot is értesíti.

9. A bírói elítéltetés folytán elvesztett rend- és díszjelek, vagyis

a kitüntetéseknek kegyelmi úton visszaszerzése

a következőképpen van szabályozva:

Az erre irányuló kérelmet — a tényleges szolgálatban állóknak szolgálati úton — ahhoz a honvédtörvényszékhez kell benyújtani, amelyik a bűnügyben első fokon ítélezett.

Ez a bíróság a kérvényt — a kérelmező előljáró parancsnokságától, valamint az illetékes parancsnoktól beszerzendő

véleménnyel együtt — saját indokolt javaslatával ellátva, a legfelsőbb honvédtörvényszékhez terjeszti fel.

A legfelsőbb honvédtörvényszék — a honvéd korona-ügyész meghallgatása mellett — zárt ülésben foglal állást a kérelem teljesíthetősége kérdésében s azután az iratokat — véleményét mellékelve — a honvédelmi miniszterhez juttatja.

A további eljárás általában úgy folyik le, amint a kegyelmezési eljárás általános vázolásánál láttuk.

95. A csendőr mint sértett a katonai bűnvádi eljárásban.

1. Hogy a katonai bűnvádi eljárásban ki a sértett, a Kbp. 104. §-a mondja meg: „*Sértett az, akinek jogát másnak bűncselekménye közvetlenül sértette vagy veszélyeztette.*“

A sértett tehát az a személy, aki más egyén — vagy egyének — bűncselekménye folytán közvetlenül sérelmet szenvedett, illetve, akinek érdekeit másnak a bűncselekménye közvetlen veszélynek tette ki. Az érdeksérelem vagy a veszély beállhat valakinek a személyében vagy a vagyonában. A *személyiséghez* fűződő jogok köre a becsülethez, az élethez, a testi épséghez, a személyes szabadsághoz és a szeméremhez fűződő érdekeket foglalja magában. Tehát pl. a becsületsértés és rágalmazás a személyiséghez fűződő érdekkört, a lopás a károsult *vagyoni* érdekkörét sérti.

2. A sértett fogalmi köréhez közel áll

a magánpanaszos

fogalmi köre is. Magánpanaszos — a Kbp 104. §. 2. bek. szerint — *az, aki olyan bűncselekményeknél, amelyek a büntetőjog értelmében csak az érdekelt fél indítványára üldözhetők, az indítvány előterjesztésére jogosult és azt elő is terjesztette.* (Ezt a személyt a polgári bűnvádi eljárásban „magánindítványra jogosult“-nak nevezzük.)

A magánindítványra üldözendő bűncselekményeket az I. kötet 175. oldalán egyenkint felsoroljuk. Ezeknek a bűncselekményeknek az elkövetőit a bíróság csak akkor büntetheti meg, ha az a személy, akinek jogait a felsorolt bűncselekmények valamelyike megsértette vagy veszélyeztette, illetőleg az ily személy törvényes képviselője vagy hozzátartozója a tettes megbüntetését kívánja. Ebből következik, hogy a *magánpanaszos (magánindítványra jogosult) rendszerint sértett is.* Fordítva azonban nem áll ez, mert nem minden sértett egyúttal magánpanaszos is. Például egy csendőrt a bajtársa becsületsértő kifejezésekkel illet. A csendőr nemcsak sértett lesz, hanem magánpanaszos is.

mert a bajtársa ellen a bűnvádi eljárás csak az ő kívánságára, magánindítványára lesz megindítható. Ha azonban a tettes a csendőrnek előljárója, a csendőr akkor is sértett ugyan, de nem magánpanaszos is egyúttal, mert ilyen esetben a bűnvádi eljárás hivatalból indul meg.

3. A sértettnek — ha tényleges szolgálatban álló csendőr — a

magánpanaszát (magánindítványát) szolgálati úton kell benyújtania,

vagy jegyzőkönyvbe mondva előterjeszteni.¹ Ha pedig nem tényleges állományú csendőr, vagy pedig polgári egyén a sértett, a gyanúsított pedig csendőr, akkor a sértett a magánindítványát vagy a gyanúsított bármelyik előljáró parancsnokságánál vagy bármelyik honvédtörvényszéknél, illetve csendőrügyésznél élőszóval vagy írásban is előterjesztheti.

A sértettnek és a magánpanaszosnak a jogait helyettük a *törvényes képviselőjük* is gyakorolhatja. Törvényes képviselő lehet: a kiskorú apja, gyámja; avagy a gondnokolt gondnoka, továbbá szabályszerű ügyvédi meghatalmazással ellátott olyan ügyvéd, aki a honvédségi védők közé fel van véve.

4. A sértettnek és a magánpanaszosnak a legelső jogát abban jelölhetjük meg, hogy az őt ért sérelem miatt

feljelentéssel (magánindítvánnyal)

élhet. A feljelentés megtételénél azonban óvatosan kell eljárni. A feljelentésbe nem szabad mást írni, mint nyugodt tárgyilagossággal azt, hogy a csendőrt ki, mikor, hol, milyen okból sértette meg. Szenvedélyes kifogadásokat, a sérelmen túlmenő vádaskodást, a feljelentett indokolatlan sértegetését, jellemének fejtegetését, cselekményeinek vagy eljárásának erkölcsi bírálását kerülni kell, mert ez a feljelentőre kellemetlen következményekkel járhat.

A *feljelentésben foglaltakat bizonyítani kell*. A bizonyítékok megjelölése két okból is fontos. Először, mert az igazságügyi szervek és hatóságok munkáját megkönnyíti a feljelentő, ha a bizonyítékokat megjelöli, másodszer pedig, mert a felületes feljelentő könnyen kiteheti magát annak, hogy rossz-hiszemű feljelentőnek tekintsék és ellene hatóság előtti rágalmazás, avagy hamis vád címén bűnvádi eljárást indítsanak.

A sértett a feljelentést az elévülési idő beálltaig teheti meg. Az elévülés: vétségeknél 3 év, büntett esetén — a cselekmény súlyához képest — 5—20 év. (Lásd I. kötet 167. oldal.)

A *magánindítvány előterjesztésére* azonban csak három hónapot ad a törvény, amely attól az időponttól számít, amely

¹ Ezt a Kbp. 129. §-a rendeli így.

napon az elkövetett büntett vagy vétség — és annak elkövetője — az indítványra jogosítottnak tudomására jutott. Ha a tudomásra jutás csak az elévülés után következik be, a magánindítvány előterjesztése céltalan.

5. A feljelentés (magánindítvány) csak akkor vonható vissza,

ha a tárgyat magánindítványra üldözendő büncselekmény képezte. Ha részben magánindítványi cselekményt (pl. becsület-sértést) részben hivatalból üldözendő cselekményt (pl. súlyos testisértés büntettét) tartalmaz, a sértett visszavonási joga csak a magánindítványi cselekményre terjed ki.

A magánindítvány mindaddig visszavonható,

amíg az elsőfokú bíróság ítélethozatal végett vissza nem vonult. Az ilyen visszavonást főleg az jellemzi, hogy azt a magánpanaszosnak többé hatálytalanítania nem lehet, vagyis az egyszer visszavont magánindítványt többé nem terjesztheti elő.

A katonai bünvádi eljárásban főmagánvádló és pótmagánvádló nincsen. A sértett (és a magánpanaszos) tehát a nyomozás munkájában csak közvetve vehet részt úgy, hogy akár személyesen, akár pedig felhatalmazott törvényes képviselője útján írásban, avagy élőszóval indítványt terjeszthet elő a nyomozást végző igazságügyi szervnél (ügyész, vizsgálóbíró). Indítványozhatja pl. tanúk kihallgatását, iratok beszerzését, szakértők alkalmazását, stb. Fontos azonban, hogy a beadványban pontosan jelölje meg egyrészt a beszerzendő bizonyítékokat, másfelől a bizonyítani óhajtott ténykörülményeket, mert különben az indítványt a vizsgálóbíró vagy az ügyész csak az ő munkájukat szükségtelenül és indokolatlanul zavaró beavatkozásnak fogja tekinteni.

6. Az iratok megtekintésére

a Kbp. 123. §-a a következőket rendeli: „*A bíróságnak meg kell engednie, hogy a sértett és a magánpanaszos a büntetőbírósági iratokat a nyomozó eljárás alatt megtekinthessék, ha az ellen különös ok nem szól.*¹ Ezenkívül köteles a bíróság nekik a büntetőbírósági iratok megtekintésére vagy arra engedélyt adni, hogy azokról részükre másolatokat szolgáltatassanak ki, ha hitelt érdemlő módon kimutatják, hogy a megtekintésre vagy a másolatokra kártérítési igény érvényesítése vagy újrafelvétel kérelmezése végett vagy más okból szükség van.”

¹ A megtagadás okát a bíróság köteles a sértettel (magánpanaszossal) közölni.

Az ügyészi nyomozó eljárás során is ugyanez az elv érvényesül, azzal a megszorítással, hogy a D—10. Ut. 24. §-a az iratokba betekintés megengedését vagy megtagadását a nyomozást vezető ügyész belátására bízza.

7. Ha a sértett (magánpanaszos) a nyomozást vezető vizsgálóbíró valamely intézkedését, mulasztását vagy késedelmét magára sérelmesnek tartja, ellene a honvédtörvényszék vezetőjénél *előterjesztéssel* élhet. Ha pedig a vizsgálatot a bíróság vezetője vezeti, intézkedései ellen a sértett (magánpanaszos) a legfelsőbb honvédtörvényszékhez fordulhat

felfolyamodással.

Ügyészi nyomozás esetén a nyomozást vezető ügyész sérelmesnek vált intézkedései ellen a sértett az illetékes parancsnokhoz élhet *előterjesztéssel*. A sértett és a magánpanaszos olyan bírói nyomozó cselekményeknél (tanúk eskü alatti kihallgatása, szakértői szemle, házkutatás stb.), amelyek a főtárgyaláson előreláthatóan nem lesznek megismételhetők, személyesen, avagy jogi képviselője útján jelen lehet.¹

8. Sem a sértettnek, sem a magánpanaszosnak nincs beleszólási joga abba, hogy az általa feljelentett esetben az illetékes parancsnok előzetes megállapításokat, avagy ügyészi, illetve bírói nyomozó eljárást, vagy pedig csak kivizsgálást rendeljen-e el. Ha azonban az illetékes parancsnok úgy dönt, hogy büntetőbíróági üldözésre nincs elegendő alap és ezért

a feljelentést félreteszi

(Kbp. 138. §.), erről már a sértettet (magánpanaszost) értesítenie kell, mert neki a félretételi rendelkezés ellen felfolyamodási joga van. A félretételi határozat ellen a sértettnek a felfolyamodást a legfelsőbb honvédtörvényszékhez kell címeznie és 8 nap alatt annál az ügyésznél kell benyújtania, akitől a félretételt közlő értesítést kapta.

Az értesítés kézbesítési napja nem számít bele a 8 napos határidőbe, úgyszintén azok a napok sem, amelyekben a postára adott perorvoslat útban volt. Annak megállapíthatása céljából, hogy a perorvoslat 8 napon belül adatott-e postára vagy sem, el van rendelve, hogy a levélborítékot, amelyiken a postabélyegző van — az iratok közé kell naplózni. A 8 napos határidőt pontosan be kell tartani, mert az elkéssetten beadott felfolyamodást a legfelsőbb honvédtörvényszék visszautasítja. Ha azonban a sértett (magánpanaszos) a 8 napos határidőt önhibáján kívüli okból mulasztotta el, *igazolási kérelemmel* élhet.

¹ Ez a Kbp. 108. §. 2. bek.-ből és a Kbp. 283. §. 5. bek.-ből is folyik.

9. Az

igazolási kérelem

részleteit legjobban megismerhetjük, ha szószerint idézzük a Kbp. 125. és 126. §-ainak alábbi rendelkezéseit:

„125. §. *Perorvoslat bejelentésére szolgáló határidő elmulasztása esetében az a hatóság, amely a perorvoslat fölött határozni hivatva van, visszahelyezést engedélyezhet az előbbi állapotba, ha a kérelmező kimutatja, hogy a határidő megtartásában őt a katonai szolgálat vagy hibáján kívül eső elháríthatatlan akadály gátolta.*

Elháríthatatlan akadálynak tekintendő az is, ha kérelmező valamely kézbesítésről hibáján kívül nem értesült.

A szolgálat okozta akadályoztatást szolgálattal kiállított tanusítvánnyal kell igazolni.

126. §. *A határidőmulasztás igazolására irányuló kérelmet legkésőbb az akadály megszűnte után három nap alatt, a mulasztás okainak és az azt igazoló körülményeknek kifejtése mellett ott kell előterjeszteni, ahol a perorvoslat bejelentendő lett volna.*

A kérelemmel egyidejűleg az elmulasztott perorvoslatot is be kell jelenteni.“

10. A felfolyamodásban azt kell kifejtetni,

hogy az illetékes parancsnok félretételi rendelkezése téves, mert a fennforgó esetben helye van a büntetőbírószági üldözésnek. Ezt az álláspontot — bizonyítékok megjelölésével — részletesen meg kell indokolni.

11. A Kbp. 138. §. 2. bekezdéséből kitűnik, hogy az illetékes parancsnok a feljelentés tárgyává tett cselekmény miatt a gyanúsítottat büntetőbírószági eljárás helyett *fegyelmi úton* is felelősségre vonhatja. Ilyen esetben a sértettel — kívánata — a fegyelmi elintézés „tartalmát“ is közölni kell.

A sértettnek nincs joga sérelmezni,

hogy a kiszabott fegyelmi fenyítés nem elegendő és ő azt elégtételül el nem fogadhatja; ő csak azt sérelmezheti a felfolyamodásban, hogy a feljelentés tárgyát képező cselekmény miatt nem büntetőbírószági úton és miért csak fegyelmi úton nyert elintézés, de annak az elbírálása, hogy a fegyelmi fenyítés mit tartalmaz és hogy kielégítő-e vagy sem, már túlesik a felfolyamodási jog keretén, mert ezt nem a Kbp. szerint, hanem katonai fegyelmi szempontok szerint kell elbírálni.

Felfolyamodási jog illeti meg a sértettet és magánpanaszost akkor is, ha a nyomozó eljárás eredményeként a terhelt

bűnvádi üldözését megszüntették (Kbp. 240. §-a), avagy — a terhelt elmebetegsége okából a felgyógyulásáig — felfüggesztették. (Kbp. 241. §.)

12. A fegyelmi elintézés miatt benyújtott

felfolyamodás elbírálása

az illetékes parancsnok hatáskörébe tartozik, de csak akkor, ha azt alaposnak találja, vagyis, ha annak helyt adhat. Ilyen esetben a bűnvádi üldözést tartozik elrendelni. Ellenkező esetben azonban — vagyis, ha az a meggyőződése, hogy a feljelentés büntetőbírószági üldözésre nem alkalmas — a felfolyamodást a legfelsőbb honvédtörvényszékhez kell felterjeszteni.

13. A legfelsőbb honvédtörvényszék

háromféle határozatot hozhat: 1. a felfolyamodást mint meg nem engedettet visszautasítja, ha nem jogosult egyéntől származik, ha elkésetten lett benyújtva és ha a felfolyamodás nincs kifejtve; 2. a felfolyamodást elutasítja, ha alaptalannak találja és 3. a felfolyamodásnak, mint alaposnak helyt adva, kimondja, hogy bűnvádi eljárásnak van helye.

A felfolyamodás eredményéről a sértettet (magánpanaszost) az az igazságügyi hatóság értesíti, amelyik a sérelmezett határozatot hozta.

14. Az eljárás későbbi szakára a Kbp. 257. §-a azt az intézkedést tartalmazza, hogy a magánpanaszos és a sértett, valamint törvényes képviselőik és meghatalmazottjaik mindig jelen lehetnek

a főtárgyaláson.

Ugyancsak a sértett érdekeit igyekszik védeni a Kbp. 258. §-a akkor, amikor a sértettnek és a magánpanaszosnak megadja a jogot, hogy a főtárgyaláson *a nyilvánosság kizárását kérhessék*, ha a főtárgyalás anyagát becsületsértés, rágalmazás vagy zsarolás képezi és ha a főtárgyalás nyilvánossága ártana a sértett vagy a magánpanaszos jóhírnevének. A nyilvánosság kizárását azonban a sértett és a magánpanaszos bármely más tárgyú bűnügy főtárgyalásánál is kérhetik. Ilyen esetben abban a kérdésben, hogy a főtárgyalás zárt legyen-e, a haditörvényszék legjobb meggyőződése szerint dönthet; akár a nyílt, akár a zárt főtárgyalás mellett dönt is, nem követ el törvénysértést.

Ha a sértettet és a magánpanaszost a főtárgyaláson *tanuk gyanánt kell kihallgatni*, a tárgyalásvezető megtilthatja nekik, hogy mindaddig, amíg kihallgatásuk meg nem történt, a főtárgyaláson jelen legyenek, de a kihallgatásuk befejezte után már a főtárgyalás egész további menete alatt joguk van ahhoz, hogy jelen legyenek, sőt, ha kívánják, a tárgyalásvezető azt is köteles

velük közölni, hogy távollétükben mik történtek a főtárgyaláson.

A sértett és a magánpanaszos a főtárgyaláson a tanukhoz és a szakértőkhöz *kérdéseket nem intézhetnek*; ezt a jogot helyettük az ő képviselőjükben is eljáró ügyész gyakorolja.

Ha az *ügyész* a főtárgyaláson *a vádat elejti*, azt a sértett, illetve a magánpanaszos *nem veheti át*, mert — mint fentebb már megállapítottuk — a Kbp. a pótmagánvád intézményét nem ismeri.

15. A sértettnek a Kbp.

fellebbezésre és semmisségi panasz emelésére

nem ad jogot, de már a magánpanaszosnak — az indítványi cselekmények tekintetében — mind fellebbezésre, mind semmisségi panasz emelésére joga van.

Az eljárás *újrafelvételét* sem a sértett, sem a magánpanaszos nem kérheti.

96. A csendőr mint tanu a katonai bűnvádi eljárásban.

1. A polgári bíróság elé tanuként idézett csendőr tudnivalóival az 1176. oldalon foglalkozunk. Az ott írtak általában a katonai bűnvádi eljárásban idézett csendőrre is vonatkoznak. Az alábbiakban azokat a tudnivalókat foglaljuk össze, amiket a honvéd bíróság (haditörvényszék) elé idézett tanukra vonatkozóan a Kbp. ír elő.

Az általános szabályt a Kbp. 183. §-a a következőkben állítja fel: „*Mindenki, akit tanuképpen megidéznek, amennyiben a törvény kivételt nem tesz,*

köteles az idézésre megjelenni

és arról, amit a bűnvádi eljárás tárgyáról tud, tanuságot tenni.“

Ez alól az általános szabály alól azonban kivételek vannak. Ilyen elvi természetű kivétel, hogy

senki sem kényszeríthető arra,

hogy a tanuvallomástétel által önmagát, vagy hozzátartozóit bűnvádi eljárás veszélyének tegye ki, avagy reájuk szégyenlő hozzon. (Kbp. 190. §.)

2. A tanuzási kötelesség általános szabálya alól a törvény (Kbp. 188. §.) az alábbi

feltétlen mentességet

adja meg:

Tanuk gyanánt a vallomás semmisségének terhe alatt ki nem hallgathatók:

1. a lelkészek arra nézve, amit velük a gyónásban vagy egyébként a titoktartás egyházi kötelessége alatt közöltek;

2. a katonai kötelékben vagy a közszolgalatban álló, vagy e kötelékből vagy szolgalatból kilépett egyének, ha a tanuságtevéssel a szolgalati vagy hivatali titoktartás kötelességét sértenék meg és őket e kötelesség alól az illetékes parancsnokság (hatóság) fel nem mentette.

Ennek a feltétlen mentességnek az a kihatása, hogy ha lelkésztől vagy köztisztviselőtől e mentessége dacára tanuvallomást vennének ki, ez a vallomás a bűnvádi eljárás során fel nem használható, nemlétezőnek (semmisnek) tekintendő, tehát arra az ítélelhozásnál indokként hivatkozni, vagy ítéletet alapítani nem lehet.

A csendőrré nézve a fenti jogszabályban vázolt helyzet, hogy t. i. a tanuságtételt megtagadhatja, illetve, hogy őt vallomástételre nem lehet kényszeríteni, csak akkor áll elő, ha olyat kérdeznek tőle, amire a felelettel szolgalati titkot árulna el. Pl. a csendőrt kihallgatja a haditörvényszék, hogy egy általa folytatott nyomozási ügyben annak idején miféle megállapításokat eszközölt és azokat miként foglalta feljelentésbe. Megtagadhatja-e erre a kérdésre a válaszádat?

Mindaddig, amíg a vallomástétele csak az írásbeli feljelentésben (tényvázlatban) foglaltak részletezésére vonatkozik, szabadon tehet, sőt köteles is tanuvallomást tenni. Ha azonban a csendőrség belső szolgalati titkát képező körülményeket (pl. a besugók neve, az őrsparancsnok bizalmas utasítása, kémgyanús egyének adatai, stb.) kellene feltárnia, a vallomástételt meg kell tagadnia és jelentenie kell, hogy ezek olyan szolgalati titkok, amiket csak akkor fedhet fel, ha titoktartási kötelessége alól őt az illetékes előljáró parancsnoksága felmenti. A bíróság akkor — feltéve, hogy a kért körülmények igazolását elengedhetetlenül szükségesnek tartja — a csendőr előljáró kerületi parancsnokságához fog fordulni a titoktartási kötelesség alól felmentése végett. (A besúgó nevének elárulására ilyen felmentés nem adható. Szut. 360. p.)

3. A mentességnek másik — már csak viszonylagos — alakját, vagyis az úgynevezett

feltételes mentességet,

a Kbp. 189. §-ában találjuk:

A tanuzás köteleessége alól mentesek és a további vallomást kihallgatásuk folyamán is megtagadhatják:

1. a terhelt fel- és lemenő ágbeli rokonai és sógorai, jegyese, házastársa, még ha a házasság nem is áll fenn többé és házastársának testvérei, a terhelt testvérei és testvéreinek házastársai, szüleinek és nagyszüleinek testvérei, valamint mindazok, akik a terhelttel gyámsági, gondnoksági, nevelőszülői vagy örökbefogadói viszonyban állanak;

2. a védők arra nézve, amit velük, mint ilyenekkel, a terhelt között.

A sógorságon alapuló mentesség a tanuzás alól fennmarad akkor is, ha a házasság, amely a sógorságot megalapította, már többé fenn nem áll.

Ha a tanuképen megidézett egyén több terhelt közül csak egyikhez áll az előbb említett viszonyban, a tanuságtevést a többiekre nézve csak akkor tagadhatja meg, ha az utóbbiakra vonatkozó vallomása el nem különíthető.

A fent megjelölt egyének, — ha tanuképpen felhivatnak — kihallgatásuk előtt, vagy amikor viszonyuk a terhelttől ki-derül, figyelmeztetendők arra a jogukra, hogy a tanuságtevést megtagadhatják s nyilatkozatuk, amelyet e figyelmeztetésre tesznek, jegyzőkönyvbe foglalandó.

Ha a figyelmeztetés elmarad, vagy ha a tanu kifejezetten le nem mondott a mentesség jogáról, vagy ha a figyelmeztetés és a lemondás a jegyzőkönyvben foglalva nincs, a vallomás semmis.

Ugyanesak a tanuzás alól való viszonylagos mentességet foglalja magában a Kbp. 190. §-ának alábbi rendelkezése:

Ha a tanunak vagy hozzátartozóinak (189. §.) a vallomás vagy valamely kérdésre a felelet közvetlen és jelentékeny vagyoni hátrányt okozna, rájuk szégyent hozna, vagy őket büntetőbírósi üldözés veszélyének tenné ki és a tanu ezért a tanuságtevést megtagadja, őt erre kötelezni nem lehet.

Az ilyen tanu a kihallgatás folyamán is kijelentheti, hogy a jelzett okokból további vallomást tenni nem akar.

A tanuságtevés megtagadásának okát szükség esetében valószínűvé kell tenni.

A valószínűvételevés esküt pótló fogadással is történhetik. (201. §.)

Ha tényleges szolgálatban álló csendőr a tanuságtevést olyan esetben tagadná meg, amikor őt a fent ismertetett törvényes mentességi jog nem illeti meg, előljáró parancsnoksága őt a törvény megtartására, — tehát vallomástételre — fegyelmi úton kényszerítheti.¹

¹ Kbp. 193. §. 1. bek.

Az ügyészi nyomozás folyamán az eljáró ügyész, bírói nyomozás során a vizsgálóbíró és végül a főtárgyalás folyamán a tárgyalásvezető *köteles a csendőrt a tanuzás alól való mentességi jogára figyelmeztetni.* Azt, hogy a tanuvallomástétel által önmagának (hozzátartozójának) ártana-e, továbbá, hogy a tanuzás által megsértené-e a belső, bizalmas szolgálati titkot, magának a csendőrnek kell elsősorban éreznie, illetve tudnia, a fentírt igazságügyi személyek azonban tartoznak a csendőrt ebben a tekintetben támogatni.

4. A tanukat a nyomozó eljárás (és az előzetes megállapítások) során

egyenként hallgatják ki.

Kihallgatásuknál a *terhelt* és a *védője*, valamint — bírói nyomozás esetén — az *ügyész csak akkor lehetnek jelen*, ha a tanu a főtárgyaláson előreláthatóan nem fog tudni megjelenni. A tanu azonban ilyen esetben is kívánhatja, hogy vallomását a terhelt távollétében tehesse meg.

5. Tanuk szembesítésének

elvileg csak a főtárgyaláson van helye. Csak ha olyan a helyzet, hogy a szembesítés a főtárgyaláson előreláthatólag nem lesz lehetséges, lehet azt a nyomozó eljárás során is eszközölni. *Tisztek* szembesítését csak végső esetben, nevezetesen akkor szabad foganatosítani, ha az igazság kiderítése másként nem remélhető.

6. A tanut vallomástétele után

esketik meg

és pedig szabály szerint csak a főtárgyaláson. A főtárgyalást megelőző nyomozó eljárás során csak akkor lehet megesketni, ha a főtárgyaláson előreláthatólag nem lesz kihallgatható, avagy ha a főtárgyalásra megidézése tetemes költséggel járna, vagy a szolgálat megzavarását okozná, végül pedig, ha a vizsgálóbíró úgy látja, hogy az igazság csak így deríthető ki. Haditörvényszék előtt az esküt — ellentétben a polgári bíróság előtti esküvel, amelyet a szívre tett jobbkézzel kell tenni — katonai egyének a Gy. Gy. Sz.-ban előírt „Eskühöz!” állásban teszik le.

7. A tanut a következő okok valamelyikének fennforgása esetén

nem szabad megesketni:

(Kbp. 200. §.) *Tanu gyanánt, az eskü semmisségének terhe alatt meg nem eskethető:*

1. *akire rábizonyult, vagy aki gyanúban áll, hogy a bűncselekményt, amely miatt kihallgatják, maga követte el, vagy*

abban mint büntárs, bűnrészes, bűnrészesülő vagy bűnsegélyező részt vett;

2. aki hamis tanuzás vagy hamis eskü miatt már el volt ítélve;

3. aki kihallgatásának idejében életkorának tizennegyedik évét még be nem töltötte;

4. aki testi vagy elméleti fogyatkozás miatt a valót meg nem tudhatta, vagy közölni nem tudja, vagy akinek értelme fejletlenségénél vagy gyöngeségénél fogva az eskü lényegéről és fontosságáról nincs kellő fogalma;

5. aki azzal a terhelttel, aki ellen vallott, oly ellenségeskedésben áll, amely tekintettel a személyekre és körülményekre, alkalmas arra, hogy a tanu teljes szavahihetőségét kizárja, végül

6. aki kihallgatása alkalmával oly lényeges körülményeket állított, amelyeknek valótlansága bebizonyult és amelyekre nézve pusztá tévedést kimutatni nem tud.

Ha a tanut az itt felsorolt tiltó okok ellenére is megesketik, a tanuvallomás nem válik érvénytelenné, hanem csak magát az esküt tekintik semmisnek.¹

8. Főtárgyalásokon hallhatjuk, hogy a vádló és a védő

egyes tanuk megeskete körül vitát folytatnak.

Ez azért van, mert az esküvel megerősített tanuvallomásnak az ítélethozatalnál a bírói meggyőződés kialakítása körül nagyobb jelentősége van, mint annak, amire a tanu nem tett esküt, de egymagában az a körülmény, hogy a tanu megeskett-e vagy sem, az ítéletre nincs közvetlen kihatással. Legfeljebb akkor lehet ennek a kérdésnek közvetett jelentősége, ha a bíróság a fentebb idézett Kbp. 200. §. 5. vagy 6. pontja alapján fontos terhelő vagy mentőtanu megesketését mellőzte, mert ez a tény már olyan bírói meggyőződés kialakulására enged következtetést, hogy a kérdéses tanu vallomását a bíróság nem hajlandó megnyugtató bizonyítéknak elfogadni.

9. A tényleges csendőrök tanukihallgatásával felmerült

költségeket

az illetékes gazdasági hivatal fizeti ki a menetlevél alapján. *Nyugállományúak* utazási költségeit és napidíját az a honvédtörvényszék fizeti ki, ahol a főtárgyalást tartották, illetve, amelynek székhelyén a tanukihallgatást eszközölő ügyész állomásozik, vagy amelyik honvédtörvényszékhez a vizsgálóbíró be van osztva. *Nyugállományú csendőrök* részére az utiköltsé-

¹ Ilyen esetben hamis tanuzás nem állapítható meg.

get, tanudíjat stb. a honvédtörvényszék is a polgári büntető-bíróságok számára érvényes szabályok szerint állapítja meg és fizeti ki.

Aki tanudíjra tart igényt, azt vagy a kihallgatásakor, vagy legkésőbb az azt követő két nap alatt tartozik bejelenteni. Magánpanaszosnak tanudíjra nincs igénye, a sértettnek azonban igénye van.

Az illetékeket szabály szerint a kihallgatás után kell kifizetni azoknak a tanuknak, akiknek arra igényük van. *Ha a tanu a megállapított tanuilletékekkel nincs megelégedve, 14 napon belül a legfelsőbb honvédtörvényszékhez fordulhat felfolyamodással, mely fölött ez a bíróság ülésen kívül végérvényesen határoz. A felfolyamodást ott kell benyújtani, ahol a tanudíj megállapítása tekintetében a tanut sérelem érte.*

IX. FEJEZET.

Az illetékes parancsnok szerepe a katonai igazságszolgáltatásban.

97. Az illetékes parancsnok helyzete a katonai bünvádi eljárásban.

1. A Kbp. a magasabb katonai kötelek parancsnokainak megadja a jogot, hogy nekik személyileg alárendeltekkel, vagyis a parancsnoklásuk alatt álló csapatok és intézetek állományába tartozó egyénekkel szemben a bünvádi eljárást elrendelhessék, vagyis őket büntetőbíróságilag felelősségre vonathassák. Ezt a jogot *illetékes parancsnoki* jognak, az ezzel felruházott parancsnokot *illetékes parancsnoknak* nevezik.

Az illetékes parancsnoki jog legjellemzőbb sajátysága, hogy az nem személyhez fűződő jogosultság, hanem

a parancsnoki hatalom velejárója

és a parancsnoklással együttjáró felelősség ellenértéke. Ebből következik, hogy az illetékes parancsnoki jog a távollevő parancsnokot helyettesítő személyre szükségképpen átszáll. Ezt a Kbp. 31. §-a külön is kimondja: „*Az illetékes parancsnok jogait akadályoztatás esetén az gyakorolja, aki őt a parancsnoklásban helyettesíti.*”

2. Ez a jog azonban

nem gyakorolható korlátlanul

és felelőtlenül. A törvény meghatározza a módokat, amelyek szerint és a feltételeket, amelyek mellett az illetékes parancsnoki jog *gyakorolható*, sőt e joggal élést bizonyos esetekben *kötelességként* is előírja.

3. A csendőrségnél

a kerületi parancsnokok és a csendőrség felügyelője vannak illetékes parancsnoki jogokkal felruházva, és pedig a kerületi

parancsnokok a kerületük állományába tartozó *legénységi* egyénekkel (rangosztályba nem sorolt havidíjasokkal) szemben; a *tisztek* felett az illetékes parancsnok jogait a csendőrség felügyelője gyakorolja. A csendőrség felügyelőjének illetékes parancsnoki jogai tehát személyi tekintetben tágabb terjedelműek, de tárgyi vonatkozásban a kerületi parancsnokok és a csendőrség felügyelőjének illetékes parancsnoki jogköre egyenlő.

4. A törvényesség

kétféle formában érvényesül a bűnvádi üldözési jog körében. Először, mint a legalitás elve. Ezt a Kbp. 43. §-a a következőképpen fejezi ki: „Az illetékes parancsnok köteles a büntetőbírószági úton üldözendő oly cselekmények miatt, amelyek tudomására jutnak és hatáskörébe esnek, a büntetőbírószági eljárást elrendelni és az eljárás folyama alatt ezt a bűnvádi perrendtartást követni.“

A törvényesség még annyiban is korlátozza az illetékes parancsnoki jogkört, hogy a Kbp. előírja a módot és az alakíthatóságot is, ahogyan e jog gyakorlása végbemehet. Ez egyébként a fenti szabály alábbi szavaiból is látszik: „az eljárás folyama alatt köteles ezt a bűnvádi perrendtartást követni“. Miután pedig az illetékes parancsnoknak e jogok gyakorlásához a törvény rendelkezéseinek tökéletes ismeretéhez lenne szüksége, jogi ismeretekkel kellene rendelkeznie, e tisztét csak úgy töltheti be, hogy melléje jogi előképzettségű hadbírákat osztanak be. A vonatkozó utasítás¹ ezt így fejezi ki: „Az illetékes parancsnok az őt e minőségében megillető jogokat és köteleességeket — amennyiben a törvény szerint nem kell személyesen rendelkeznie — a melléje adott ügyész közeg, t. i. a honvéd ügyész által gyakorolja.

A honvéd ügyészt ez az utasítás „ügyész“-nek nevezi.

5. Ugyanez az utasítás az ügyésznek az illetékes parancsnokához való viszonyát pedig így szabályozza:

Az ügyész

annak az illetékes parancsnoknak — aki mellé beosztott — alá van rendelve és szolgálatának ellátása tekintetében közvetlenül hozzá van utalva.

A katonai bűnvádi perrendtartásban megszabott teendőkön kívül (Kbp. 49. §.) az ügyész köteles az illetékes parancsnoknak bűnügyekben tanácsal szolgálni, indokolt indítványt

¹ D—10. „Utasítás és Ügyviteli szabályzat az illetékes parancsnokok, ezek ügyész közgei és a honvéd koronaügyész számára“ (1. §. 3. p.).